

Tartu Ülikool

Loodus- ja täppisteaduste valdkond

Ökoloogia ja maateaduste instituut

Geograafia osakond

Magistritöö inimgeograafias (30 EAP)

Startup-viisa saanud uussisserändajate kohanemine Eestis

Marian Juurik

Juhendaja: MSc Johanna Pirrus

Tartu 2020

***Startup*-viisa saanud uussisserändajate kohanemine Eestis**

Eesti on muutumas järjest atraktiivsemaks sihtriigiks ja seega on tähtis leida võimalikult efektiivsed meetodid uussisserändajate ühiskonda integreerimiseks. Töö eesmärgiks on mõista alates 2017. aastast välja antava *startup*-viisa saajate kohanemisprotsessi Eestis, milleks viidi nende seas läbi küsitlus ning lisaks neli ekspertintervjuud. Tulemustest selgus, et *startup*-viisa saanud uussisserändajad on enda hinnangul Eestis hästi kohanenud ning asuvad suures osas elama Tallinna kesklinna ja selle lähiümbrusesse.

Märksõnad: uussisseränne, *startup*-viisa, integratsioon

CERCS: S230 Sotsiaalne geograafia, S250 Demograafia

Startup Visa recipients' settlement and location in Estonia

Estonia is becoming an attractive destination for migrants and leading to the need of more thought-out integration methods. The aim of this paper is to understand the settlement process of new immigrants who are the recipients of Startup Visa, which has been issued since 2017. The results of an online questionnaire and four expert interviews show that Startup Visa recipients feel that their settlement process has been a success and most of them live and work in the centre part of Tallinn – the capital of Estonia.

Keywords: new immigrants, Startup Visa, integration

CERCS: S230 Social geography, S250 Demography

SISUKORD

Sissejuhatus.....	4
1. Teoreetiline ülevaade.....	6
1.1 Rändepoliitika	6
1.1.1 <i>Startup</i> -viisa.....	7
1.2 Välisränne ja rändesaldo	9
1.3 Integratsioon.....	11
1.3.1 Integratsiooniuuringud Eestis	11
1.3.2 Integratsiooniuuringud mujal.....	14
1.3.3 Eesti elanikkonna hoiakud sisserrände suhtes võrreldes teiste riikidega	15
2. Andmed ja metoodika.....	16
2.1. Töö valmimise ajaline kontekst	16
2.2 Andmed	16
2.3 Metoodika	18
3. Tulemused.....	21
3.1 Ootused ja rahulolu	21
3.2 Viisaprotsess.....	22
3.3 <i>Startup</i> ettevõtlus ja töötamine	24
3.4 Integratsioon Eesti ühiskonda.....	26
3.5 Elukoht ja liikumisharjumused	28
4. Arutelu	30
4.1 <i>Startup</i> -viisaga uussisserrändajate kohanemine ja rahulolu	30
4.2 <i>Startup</i> -viisaga uussisserrändajate elukohavalikud ja liikumisharjumused.....	32
5. Kokkuvõte.....	34
Startup Visa recipients` settlement and location in Estonia.....	36
7. Tänuavaldused.....	38
Kasutatud kirjandus	39
Lisad	43

Sissejuhatus

Tänapäevases maailmas on migratsioon ehk ränne väga levinud nähtus, mis mõjutab maailmamajandust, vajab poliitilist sekkumist ning on saanud palju tähelepanu teadlastelt, poliitikutelt ja meedialt. 21. sajandi alguses oli Eesti suurimaks rändeteemaliseks väljakutseks väljarände vähendamine, mille arvelt rahvaarv aina kahanes (Anniste, 2018). Anniste (2018) leidis, et sellises olukorras ei osanud Eesti erinevad poliitikakujundajad ega ka tööandjad ette näha, et lähitulevikus tekib suur vajadus uussisserändajate planeeritud kohanemis- ja rändepoliitika järele. Eelkõige tekkis see vajadus seoses kahe sündmusega, milleks olid Euroopa rändekriis ja Eesti tööjõupuudus (Anniste, 2018). Välismaiste talentide meelitamine ja uute elanike ning välistudengite vastuvõtmine on tänapäevases maailmas muutunud juba vältimatuks osaks riigi arengus. Seetõttu on uussisserändajate tõhus integratsioon Eesti ühiskonda oluline nii majanduslikust kui poliitilisest vaatenurgast, sest kiiresti areneva maailmaga kaasas käimiseks on vaja täita tööjõunõudlus erinevate spetsiifiliste oskustööliste ja ekspertide näol (Kaldur et al., 2019).

2019. aasta uussisserändajate integratsiooni monitooringus leiti, et tegemist on väga mitmekülgse inimeste grupiga, kelle üldistamine võib raskendada tõhusa lõimumisprotsessi loomist (Kaldur et al., 2019). Probleemi üheks leevenduseks võiks seega olla uussisserändajate hulgast erinevate väiksemate sarnaste tunnustega gruppide leidmine, kelle spetsiifiliste vajadustega saaks seejärel parimal viisil tegeleda. *Startup*-viisaga Eestisse jõudnud uussisserändajad võiksid olla üks eraldiseisev grupp, keda ühendav tunnus on idufirma loomine või selles töötamine. Selle tunnuse kaudu saaks nende puhul alguses keskenduda ettevõtluse ja töötamisega seotud teenustele ning kuna suur osa *startup*-viisa saajatest on pärit kolmandatest riikidest, siis peaks suuremat tähelepanu pöörama ka eestlaste ja siinsete kultuuritavade tutvustamisele ning eesti keele õppimise tähtsusele. *Startup*-viisat hakati Eestis välja andma aastal 2017 ning selle abil on ümber asunud üle 2000 uussisserändaja ning loodud või üle toodud üle 200 idufirma.

Käesoleva töö eesmärgiks on *startup*-viisa omanike kui eraldiseisva uussisserändajate grupi kohanemisprotsessi mõistmine ja nende integratsiooni puudutavate eripärade väljaselgitamine. Sellest tulenevalt on püstitatud järgnevad uurimisküsimused:

1. Milline on *startup*-viisaga sisserändajate integratsiooniprotsess ja rahulolu eluga Eestis?
2. Kas *startup*-viisaga sisserändajate integratsiooniprotsess erineb üleüldisest sisserändajate grupist?
3. Millised on *startup*-viisaga sisserändajate elukohavalikud ja nende igapäevane liikumiskäitumine?

1. Teoreetiline ülevaade

Migratsioon on kõige otsesemas tähenduses püsiv elukoha vahetamine, mida saab suures plaanis jaotada kaheks: siseränne ehk riigisisene migratsioon ja välisränne ehk riikidevaheline migratsioon (Poulain, 2008). Välisrände saab omakorda veel jaotada sisse- ja väljarändeks, millest just esimesele on käesolev töö keskendunud.

1.1 Rändepoliitika

Rände, sealjuures just siserände haldamiseks ja mingil määral ka kontrolli omamiseks on riigid kasutusele võtnud erinevaid rändepoliitikaid ja püstitanud piiranguid. Ebaõnnestunud rände juhtimine võib ohustada ühiskonna sidusust, julgeolekut ja suveräänsust (Anniste, 2019).

Eesti rändepoliitika alguseks võib pidada 1990. aastal vastu võetud immigratsiooniseadust, mis määras siserände reguleerimise alused. 1993. aastal asendati see välismaalaste seadusega, kuid eelmise seadusega kehtestatud siserände mahu ja koosseisu reguleerimine on põhimõttena jões tänaseni (välismaalaste seadus). 1997. aastal lisandus rännet reguleerivate seaduste hulka ka pagulaste seadus, mida 2006. aastast asendab välismaalaste rahvusvahelise kaitse andmise seadus. Siserändega seotud õigusakte on oluliselt mõjutanud Eesti liitumine Euroopa Liidu (2004) ja Schengeni alaga (rakendumine 2007), mis töid kaasa liiduülestes põhimõtetes ja õigustiku rakendamise. 2006. aastast hakkas EL-i kodanike ja nende pereliikmete liikumist reguleerima Euroopa Liidu kodaniku seadus (Anniste, 2018).

Pärast Euroopa Liiduga ühinemist on Eesti rändepoliitika suuresti mõjutatud Euroopa Liidu poliitikast, mis alates 2015. aasta rändekriisist on oma põhitähelepanu suunanud selle kriisiga hakkama saamisele (Anniste, 2018). Üha enam on samas hakatud ka tähelepanu pöörama vananevale Euroopa tööjõuturule, mille lahenduseks võiks olla suures mahus kolmandatest riikidest pärit töössisränne. Euroopa Liidu siserände reguleerimiseks on loodud seaduslik alus, mille kohaselt peavad liikmesriigid seaduslikult seal elavaid kolmandate riikide kodanikke kohtlema õiglaselt (Sisserändepoliitika, 2019). Sisserändepoliitika järgi eeldatakse liikmesriikidelt võitlemist ebaseadusliku siserändega, sealhulgas inimkaubanduse ja ebaseadusliku üle piiri

toimetamisega, kasutades ettekirjutatud meetmeid. Liidu eesmärgiks on luua seaduslike sisserändajate jaoks välja ühtsed õigused ja kohustused, mis oleksid võrreldavad Euroopa Liidu kodanike õiguste ja kohustustega (Sisserändepoliitika, 2019). Kuna üheks Euroopa Liidu põhialuseks on inimeste vaba liikumine, siis on Eestil rändepoliitikaga võimalik juhtida peamiselt just kolmandatest riikidest pärit sisserännet.

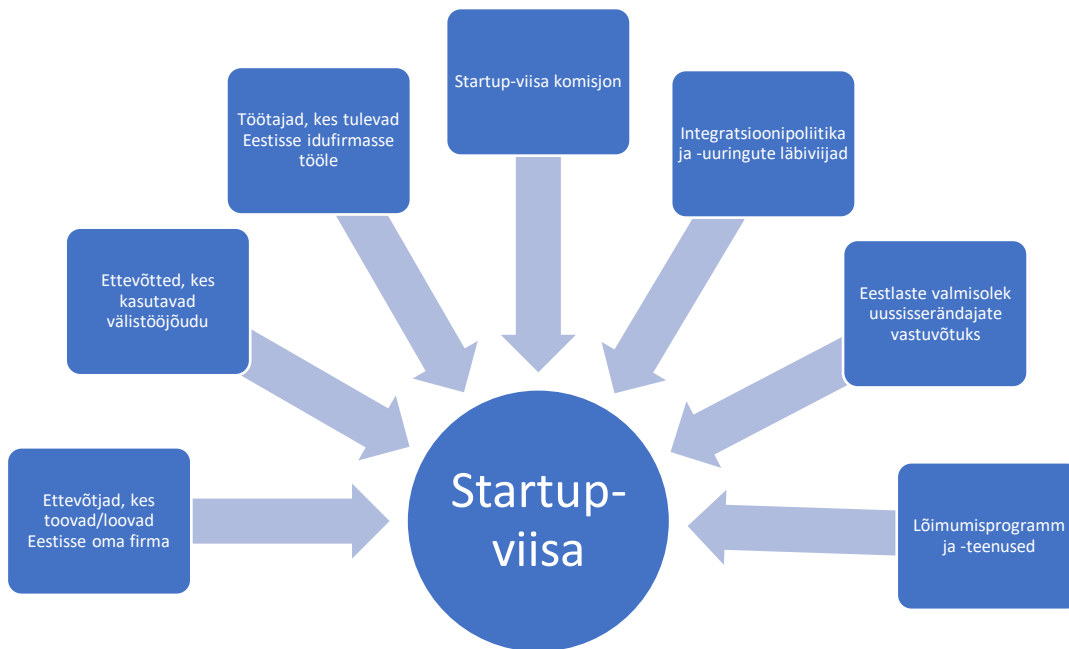
Eestis kehtiv välismaalaste seadus sätestab kolmandatest riikidest tulnud sisserändajatele piirarvu, mis ei tohi ületada 0,1 protsenti Eesti alalisest elanikkonnast (välismaalaste seadus). 2019. aastal oli seega sisserände piiravuks 1315 inimest ja 2020. aastaks on see 1314 inimest. See piirmäär pärineb juba 1990. aastast, kui nõukogudeaegsest sisserändest tulenenud suure välispäritolu rahvastiku osakaalu tõttu sooviti edasist sisserännet piirama hakata (Anniste, 2018).

Kuigi sisserändajate iga-aastane piirmäär on pikaks ajaks jäänud samaks, on aastate jooksul siiski loodud erandlikke sisserändajate rühmi, kes on riiki lubatud väljaspool piirmäära (Anniste, 2018). Näiteks ei rakendu piirmäär alates 1997. aastast lisaks Euroopa Liidu liikmesriikidele ka Norra, Šveitsi ja Islandi kodanikele ning alates 1999. aastast USA ja Jaapani kodanikele. Samuti arvatakse piirmäärast välja õppimise eesmärgil ja alates 2002. aastast ka pererände eesmärgil Eestisse saabunud sisserändajad, kuna piirmäär ei anna piisavalt alust kitsendada isiku õigust pereelule. RITA-RÄNNE projekti raames koostatud rändetrendide uuringus (2018) on välja toodud, et 2017. aastal otsustati kõrge kvalifikatsiooniga inimeste sisserände soodustamiseks luua erandid ka sektoripõhiselt. See tähendab, et piirmäära alt arvatakse välja need kolmandatest riikidest pärit töörändajad, kes tulevad Eestisse tööle info- ja kommunikatsioonivaldkonda või iduettevõttesse ehk *startup* ettevõtetesse (Anniste, 2018). Seega on tänapäeval tegelike sisserändajate arv tunduvalt suurem kui piirmäär seda lubaks.

1.1.1 Startup-viisa

Startup-viisa on tänu *startup*-firmade kontseptsioonile loodud uus viis, kuidas pakkuda ettevõtjatele võimalus leida enda idufirma jaoks parim asukoht. Kuigi tänapäeval pakuvad väga paljud riigid üle maailma sellist võimalust, siis pole see siiski ühtse tähendusega viisa ja omab erinevaid kehtivusaegu, reegleid ja piiranguid (Hegazy, 2019). Enamus riikidest pakub *startup* viisat vaid ettevõtjatele, andes neile võimaluse ilma suurte investeeringute ja ajakulukate

protsessideta luua või kolida enda firma uude riiki. Eesti eristub teistest riikidest just viisaga kaasnevate erinevate võimaluste poolest. Joonisel 3 on välja toodud kõik *startup*-viisaga seotud osapooled, kes mõjutavad protsessi erinevaid etappe. Lisaks ettevõtjatele saavad Eesti *startup*-viisat taotleda ka töötajad, kes soovivad tööle asuda siinsesse *startup* firmasse, kus oma oskuseid ja potentsiaali parimal moel ära kasutada (Liive, 2019).

Joonis 3. *Startup*-viisa protsessi osapooled.

Eestis alustati *startup*-viisade väljastamist aastal 2017 ning selle töötasid välja siseministeerium ja Eesti idufirmade tugiüksuse *Startup* Estonia (Pau, 2017). Selle eesmärgiks oli lahendada idufirmade loojate probleem – väljastpoolt Euroopa Liitu pärit talentide Eestisse toomise keerulisus, suur ajakulu ja ka liiga kõrged seadusega sätestatud palgakriteeriumid (*Startup* Estonia kodulehekülg). *Startup*-viisa annab seega kolmandatest riikidest pärit ettevõtjatele ja töötajatele lihtsustatud võimaluse elada ja töötada Eestis kuni 18 kuud (*Startup* Estonia kodulehekülg). Selle järel on võimalik taotleda ajutist elamisluba kuni viieks aastaks.

Viisaprogrammi abil oli 2020. aasta veebruari lõpuks Eestisse tööle asunud 2150 välismaalast, nendest 73% idufirmadesse, ja 572 ettevõtjat, kes on asutanud 207 *startup* ettevõtet

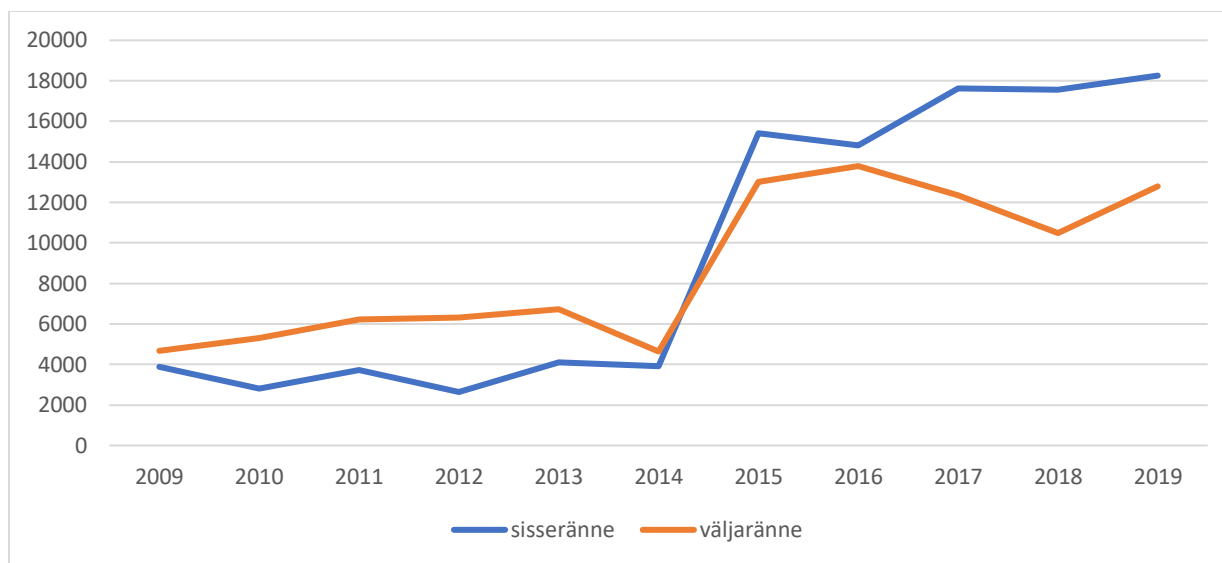
(Iduettevõtted..., 2020). 2019. aastal palgati enim välismaalastest tööjõudu Venemaalt, Indiast ja Brasiiliast. Digigeeniuses avaldatud artikli (2020) sõnul oli *startup*-viisaga iduettevõtetesse tulnud töötajate keskmine brutokuupalk möödunud aastal 1951 eurot, mis on märkimisväärselt suurem kui Eesti keskmine brutopalk – 1407 eurot. Kõige populaarsemad valdkonnad on finantstehnoloogia, rohetehnoloogia ja ärihaldustarkvara.

1.2 Välisränne ja rändesaldo

Eesti välisrände esimeseks olulisemaks suursündmuseks ajaloos oli pärast Teist maailmasõda alanud massiline sisseränne Nõukogude Liidu aladelt (Kulu, 2004; Katus, 2002). Pärast iseseisvuse taastamist ja võõrvägede välja viimist langes rahvaarv tagasirändajate arvelt tunduvalt, sellegi poolest mõjutavad tolelaegsed sündmused Eesti rahvastiku koosseisu veel tänapäevani (Tammaru ja Kontuly, 2011).

Välisrände üheks olulisemaks mõisteks ja ka mõõtmisvahendiks on rändesaldo, mis on sisserände ja väljarände vahe ning mõjutab seega otseselt riigi rahvaarvu ja rahvastiku koosseisu (Anniste, 2018). Eesti riigi väikese rahvaarvu tõttu on see just eriti tähtis näitaja.

21. sajandi alguses iseloomustas Eestit rahvastiku vähenemine. Eriti kasvas väljaränne pärast Euroopa Liidu ja Schengeni viisavaba alaga ühinemist 2004. aastal, mil paljud lahkusid kodumaalt paremate võimaluste ja sissetulekute leidmiseks (Anniste, 2018). Tänu Eesti heaolu ja majandusliku olukorra kasvule ületas aga sisseränne väljarände aastal 2015 (joonis 1) ning sellest ajast alates on rändesaldo püsinud positiivsena. Aastal 2019 oli registreeritud väljarändajaid 7210 ja Eestisse saabus ametlikult elama 12 240 inimest, rändesaldo oli küll positiivne, aga aasta varasemaga võrreldes langes 2000 inimese võrra (Statistikaamet, 2020a).

Joonis 1. Eesti välisränne aastatel 2009-2019. Andmed: Statistikaamet 2020c.

Tegelikult on aga täpset rändesaldot raske hinnata, sest Euroopa Liidu sisene ränne jääb tihti registreerimata, nii väljarändajate, sisserändajate kui tagasirändajate puhul. Kuni 2015. aastani kasutas Eesti Statistikaamet välisrände mõõtmiseks registripõhist statistikat, mis tähendas, et registreerimata ränne statistikas üldse ei kajastunud (Tiit ja Maasing, 2016). Alates 2016. aastast arvutatakse välisränne residentsuse indeksi põhjal. Kõige enam mõjutas vana meetod just väljarändajate koguarvu, sest sisserändajad võtavad ennast tihti seoses töötamise, pangaarve avamise või õppimisega riigis arvele ning neid on sellisel viisil võimalik siiski tuvastada (Anniste, 2018). Tammur et al. (2017) leidsid, et eelkõige väljarändajate madalamat koguarvu kinnitavad näiteks Eesti väljarände statistika kõrvutamine väljarändajate sihtriikide rändestatistikaga ning samuti bilansimeetodiga arvestatud rändesaldo ajavahemikul 2000-2011, mille kohaselt oli tegelik rändesaldo registripõhisest 1,9 korda suurem. See tähendab, et sellel ajavahemikul võis väljarände alaregistreerituse tõttu jääda registrisse kandmata umbes 30% väljarändejuhtudest.

1.3 Integratsioon

Tänapäevane maailm on väga avatud ja tänu rändele on inimestel võimalus valida oma lemmikpaarane või vajaduspõhine elukoht. Rahvastiku koosseis on riikidel üldjuhul üsna mitmekesine ja üha enam harjutakse segunenud rahvustega kõikides maailmaosades. Riigi valitsemise ja toimimise jaoks on aga siiski vajalik, et kõikidel elanikel oleksid võrdsed võimalused, tingimused ja reeglid ning selle jaoks on vaja kõik uussisserändajad võimalikult kiiresti ühiskonda integreerida (Aliti, 2014). Uude sihtriiki saabudes on inimestel tihti kõrged ootused, kuna ümberasumise põhjus on tavaliselt paremate elamistingimuste ja elukvaliteedi otsimine, kuid kohale jõudes on reaalsus tihti teistsugune (Hendriks, 2015). Üks suurimaid murekohti on tihti diskrimineerimine, mis võib probleeme tekitada nii töökoha, kooli- või lasteaiakoha ja korteri otsingul (Steinmann, 2019), kuid ka igapäevases elus tänaval, poes või hoopis sotsiaalmeedias.

Uussisserändajate edukas kohanemine Eestis on oluline, et tagada ühiskonna järjepideva lõimumisprotsessi jätkumine. Lisaks Eesti püsielanike arvamuste ja hoiakute tundmaõppimisele on väga oluline arvestada ka uussisserännanute erinevate ootuste ja vajadustega, mis on tingitud nende taustast, päritolust, kultuurist ja usust. Eduka lõimumise aluseks on domineeriva ühiskonnagrupi ehk püsielanike valmisolek uussisserändajate vastuvõtmiseks ning nende erinevustega arvestamine (Kallas et al., 2015).

1.3.1 Integratsiooniuringud Eestis

Eestis on sisserännanute ühiskonda integreerimine veel lapsekingades ja sellele hakati rohkem tähelepanu pöörama alles sajandi teisel kümnendil (Kaldur et al., 2019). Aastal 2014 valmis Balti Uuringute Instituudi esimene põhjalik ja erinevaid sihtrühmi käsitlev uuring „Uussisserändajate kohanemine Eestis: valikud ja poliitikaettepanekud tervikliku ja jätkusuutliku süsteemi kujundamiseks”. Uuringu tulemusena leiti peamised kitsaskohad, milleks olid ebapiisav või raskesti leitav informatsioon siinse eluga kohanemiseks ja keeleõppeks ning koostöö ja infovahetuse kehv kvaliteet nii kohalikul kui riiklikul tasandil (Kallas et al., 2014). Samuti kritiseeriti kohalike organisatsioonide ja tööandjate teadlikkuse puudumist välistööjõu värbamise

kohta. Tänu nendele puudustele leiti, et Eestis oleks vaja luua kohanemisprogramm, mille käigus saaksid uussisserändajad kiiremini ühiskonda lõimuda ja leiaksid vastused oma küsimustele või probleemidele (Kallas et al., 2014).

Järgmine suurem sellealane uuring oli Kultuuriministeeriumi tellimusel koostatud „Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring 2015“. Positiivseteks tulemusteks olid seekord eesti keele oskuse paranemine ja selle õppimise tähtsustamine ning eestlaste suhtumise kodakondsusnõuete leevendamisesse toetavamaks muutumine (Kallas et al., 2015). Negatiivsena toodi välja, et eestivenelased tajusid rahvusgruppidevahelise sotsiaal-majandusliku ja poliitilise ebavõrdsuse suurenemist ning et eesti rahvusest inimesed olid vene või muust rahvusest inimestega võrreldes oluliselt vähem valmis nägema erinevate kultuuride kokkupuutumist kui positiivset ning Eesti ühiskonda edasiviivat protsessi. Lõimumise toimumiseks on aga vajalikuks eelduseks just püsielanike toetav suhtumine, milleni jõudmist nähti 2015. aastal peamiseks tulevikueesmärgiks (Kallas et al., 2015).

Kaks aastat hiljem viidi läbi uus samalaadne uuring „Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring 2017“, mis oli eelmisest taaskord põhjalikum. Uussisserändajad pidasid siinse elu juures kõige meeldivamaks e-riiki vähese bürokraatia ja kiire asjaajamisega; loodust ja keskkonnakaitset ning isikuvabadust ja kehtivat õiguskorda (Kaldur et al., 2017). Negatiivsete teguritena toodi välja eesti keele õppimise võimaluste vähesus, sellest tulenev halvem ligipääs tööturule ja Eesti elanike negatiivsed hoiakud välismaalaste suhtes. Uuringus leiti, et kuigi uussisserändajate eesti keele oskus aja möödudes paranes, oli viie aasta järel passivse või puuduliku keeleoskusega uute elanike osakaal siiski liiga suur, ligikaudu pooled (Kaldur et al., 2017). Suhtlust eestlastega leidis enamasti töö- ja koolikeskonnas ning väljaspool seda hoiti siiski pigem oma gruppidesse. Leiti ka, et kõige enam aitasid uussisserändajatel siinse eluga kohaneda teistest rahvustest sõbrad, kolleegid või kaasõpilased, tööandja või ülikool ning ka eestlastest sõbrad. Kohanemisprogrammidest said abi vaid 12% vastajatest. Enda üldist kohanemist Eestis hindas küsitletutest keskmisest paremaks 81%. Eesti kodakondsust plaanis omandada 32% vastanutest, kellest suurem osa olid kolmandatest riikidest pärit inimesed. Poliitikakujundamise seisukohalt oli selle uuringu peamiseks soovituselks parendada keeleõpet, suurendades motivatsiooni ja pakkudes rohkem õppevõimalusi (Kaldur et al., 2017).

Aastal 2019 valmis Balti Uuringute Instituudil viimane uussisserändajate kohanemise hetkeseisu kirjeldav uuring: „Uussisserändajate kohanemine Eestis“, mille eesmärk oli leida tegurid, mis integreerumist takistavad ja toetavad. Üheks suurimaks väljakutseks on uussisserändajate kui sihtgrupi sisemine varieeruvus, mille tõttu on ka nende kohanemisalased väljakutsed ja vajadused väga erinevad (Kaldur et al, 2019).

Uuringus toodi ka välja, et kuna Eesti uussisserändajate taustad, siin elamise põhjused ja vajadused on väga erinevad, siis ei tohiks neile kõigile pakkuda samasuguseid kohanemisteenuseid (Kaldur et al, 2019). Mõned inimesed ei vaja neid üldse, kuna saavad kõik vajaliku toe iseseivalt või tööalaselt ning leidub ka neid kes vajavad abi vaid mõnel etapil. Seetõttu on kõige olulisem pakkuda ligipääsu informatsioonile ja kvaliteetsetele teadmistele kõikide vajalike ning pakutavate teenuste kohta, et neid saaks õigel ajal ja vastavalt vajadusele.

Kogutud andmeid analüüsid selgus ka, et uussisserändajate jaoks on üheks keerulisemaks väljakutseks Eestis isikliku võrgustiku loomine, seejuures just selliseid, kus leidub ka eestlaseid (Kaldur et al, 2019). Sotsiaalse võrgustiku loomine on igale sisserändajale vajalik, et õppida paremini tundma oma uut elukohta, siinset kultuuri ja traditsioone; saada ja jagada igapäevast infot suheldes erinevate inimestega ning küsida abi ootamatutes olukordades. Tõhusa võrgustiku loomiseks on aga vaja õiget keskkonda ja tegevusi, milleks võiksid olla erinevad kohalikul tasandil toimuvad üritused, kus saaksid osaleda ka need, kes ei valda veel eesti keelt (Kaldur et al., 2019). See annaks ühelt poolt uussisserändajatele võimaluse ühiskonda või kasvõi naabruskonda paremini lõimuda ning teiselt poolt võiksid sellised tegevused tõsta teadlikkust ja vähendada eelarvamusi migrantide kohta.

Eesti keele õppimine on jätkuvalt teema, mis vajab uussisserändajate integreerumisel tähelepanu. Kõige olulisemaks peavad autorid siinkohal keeleõppe süsteemi edasiarendamist, mis pakuks võimalust valida õppimise kiiruse, korralduse ja tasemete vahel (Kaldur et al., 2019). Samuti aitaks kaasa ühtse veebilehe koostamine, kuhu oleks kõik informatsioon õppevõimaluste kohta koondatud. Suurimaks takistuseks on keeleõppe juures motivatsiooni puudumine ning selle tõstmine on keeruline, seetõttu on eesti keele oskuse parenemine olnud ka nii aeglane (Kaldur et al., 2019).

Keeleõppega tihedalt seotud kitsaskoht on uussisserändajate jaoks igasuguste teenuste kättesaadavus. Soovitakse rohkem inglisekeelset informatsiooni olemasolevate teenuste kohta ja

suur nõudlus on ka ingliskeelsete teenuste järele (Kaldur et al., 2019). Enim oleks vajalik tegeleda meditsiini- ja haridusalaste teenustega, mis on väga tähtsad just nende jaoks, kes kolivad Eestisse koos perega.

1.3.2 Integratsiooniuringud mujal

Sisserändajate integratsiooni on lisaks Eestile uuritud juba kümneid aastaid väga erinevates riikides üle maailma.

Safi (2010) leidis, et Euroopasse tulevate immigrantide puhul ei mõjuta nende eluga rahulolu sihtriigis viibitud aeg ehk uues riigis kauem viibimine ei muuda nende hinnangut oma elukvaliteedile paremaks. Samuti ei ole oluline, kas sisserändaja on esimese või teise generatsiooni immigrant (sündinud sihtriigis), kuna laste rahulolu eluga on tihti samaväärne oma vanemate omaga. Kõige enam mõjutab eluga rahulolu hoopis diskrimineerimise olemasolu (Safi, 2010; Verkuyten, 2008).

Varasemad uuringud on veel näidanud, et kõrgema haridusega immigrantidesse suhtutakse sihtriigis paremini ning neil on lihtsam seeläbi ka ühiskonda lõimuda (Turper et al., 2015; Hainmueller ja Hopkins, 2015). Saksamaal aga leiti, et kõrgharitud ja kõrgelt kvalifitseeritud töötajatel, kes on pärit mujalt, on raskem saada samal tasemel töökoht, kui on sama haridusega sakslastel (Kogan, 2011). Lisaks on ka mujal riikides avastatud, et just kõrgema haridustasemega sisserändajad kogevad rohkem diskrimineerimist (de Vroome et al., 2014; van Doorn et al., 2013; Steinmann, 2019).

Rootsis läbi viidud uuringutes on leitud, et inimesed, kelle nimed kõlavad araabiapäraselt, kogevad elukohaotsingul tihti diskrimineerimist (Ahmed et al., 2010; Ahmed ja Hammarstedt 2008) ning kuna sellise päritoluga sisserändajad on tihti ka varjupaigataotlejad, siis on vähetõenäoline, et nad asuvad elama naabruskondadesse, kus domineerivad põliselanikud (Kadarik, 2019). Kõige suurema tõenäosusega kolivad sellistesse linnaosadesse rootslastega kultuuriliselt ja välimuselt kõige sarnasemad sisserändajad, kes on enamasti pärit Lääneriikidest, Ida-Euroopast või Ladina-Ameerikast ning kõige madalama tõenäosusega asuvad sinna elama Lähis-Ida ja Aafrika päritolu immigrandid (Kadarik, 2019).

1.3.3 Eesti elanikkonna hoiakud sisserände suhtes võrreldes teiste riikidega

Ajalooliselt on sisseränne eestlaste jaoks olnud pigem negatiivsete tagajärgedega ning seega on Eesti põlisrahvas uutesse sisserändajatesse alati ettevaatusega suhtunud. Mõnel juhul võib selline hoiak aga uute tulijate suhtes tunduda lausa vaenulik ja seega on tekkinud aramus, et eestlased ei soovi sisserändajaid oma koduriiki. Eriti on selline aramus levinud kolmandatest riikidest pärit sisserändajate suhtes, kelle kultuurid ja tavad on eestlaste omadest väga erinevad ja tihti ka võõrad (Ainsaar et al., 2016). Igasugune negatiivne suhtumine aga soodustab olukorda, kus sisserändajad ei lõimu kohalikku ühiskonda, sulguvad oma sisegruppidesse ning seeläbi võivad tekkida ka vaenulikud hoiakud vastuvõtva riigi suhtes (ten Teije, 2013; Verkuyten, 2016).

Aastal 2016 valmis Eestis põhjalik Tartu Ülikooli tehtud uuring „Eesti elanikkonna hoiakud kolmandatest riikidest sisserändajate suhtes Euroopa Sotsiaaluuringu andmetes“ (Ainsaar et al., 2016), mille eesmärgiks oli välja selgitada Eesti elanikkonna tegelikud hoiakud kolmandatest riikidest sisserändajate suhtes ning selleks kasutati 2014. aasta Euroopa Sotsiaaluuringu andmeid. Uuringust selgus, et teiste Euroopa riikidega võrreldes on Eesti üks kõige konservatiivsemate hoiakutega sisserände suhtes, mis kinnitab eelnevalt mainitud üldlevinud arvamust. Samas tuleks siinkohal lisada, et hoiakud erinevad nii erinevas vanuses, erineva haridustaseme ja ka töötavate ning töötute inimeste vahel. Positiivsemalt suhtuvad sisserändajatesse ja näevad nende kasulikkust nooremad, kõrgemalt haritud ja tööl käivad inimesed (Ainsaar et al., 2016). Tänu nooremate inimeste suuremale tolerantsusele võib ennustada, et tulevikus liigub Eesti ainult paremate hoiakute poole ja ühtlustub ülejäänud Euroopa riikidega. Uuringus antud soovitused näevad ette, et sallivust tuleks enim suurendada vanemate inimeste seas, kutsekoolides ja ka venekeelse elanikkonna seas, kasutades sisserände vajalikkuse ja kasulikkuse argumente (Ainsaar et al., 2016).

2. Andmed ja metoodika

2.1. Töö valmimise ajaline kontekst

Käesoleva töö valmimise aeg kattus Eestis ja maailmas väljakuulutatud eriolukorraga mille põhjustas koroonaviiruse levik. See võis mõjutada ka vajalike andmete kogumist: autor ootas ja eeldas küsitlusperioodi alguses suuremat vastajate arvu kui lõpuks kujunes. Küsitluse levitamine algas 2020. aasta 17. veebruaril, seega jäi valdav osa küsitlusele vastuste kogumise ajast riiklikult kehtestatud eriolukorra (12.03.20–18.05.20), piiresse. Intervjuud viidi läbi samuti pärast eriolukorra väljakuulutamist.

Lisaks raskendasid töö jaoks andmete kogumist eriolukorra tõttu tekkinud majanduslikud muutused. Paljud firmad, kes on tööjõu värbamiseks või firma asutamiseks *startup*-viisat kasutanud, ei vastanud saadetud kirjadele. Selle põhjuseks võib olla nii uue olukorraga kohanemise prioriseerimine kui ka sellest põhjustatud ajapuudus. Samuti mõjutavad sellised sündmused ka kõiki sihtgruppi kuuluvaid inimesi, kes viibivad koduriigist kaugel ja peavad mõtlema oma tuleviku peale. Selline uudne olukord tekitab inimestes muret, hirmu ja pakub palju mõtlemisainet ning seega keskendutakse kõrvalistele tegevustele, mille alla kuulub ka tudengi koostatud küsitlusele vastamine, vähem.

2.2 Andmed

Startup-viisaga uussisserändajate rahulolu hindamiseks koostas autor internetiküsitluse, mille vastamisperiood oli 17.02–17.05.2020. Küsitlus oli anonüümne ning vastuseid ei ole võimalik isikuga siduda. Küsitluses oli 67 küsimust ja koosnes üheksast lühikesest teemaplokist: ootused, viisaprotsess, elu Eestis, töö, küsimused ainult tööandjatele, küsimused ainult töötajatele, rahulolu, liikumiskäitumine ja üldised isikuandmed (anonüümsuse säilitamiseks ainult vanusegrupp, päritoluriik ja sugu). Küsitluse ankeet on toodud lisas 1.

Küsitluse levitamise ajal selgus, et tegemist on väga raskesti kättesaadava sihtgrupiga, kelle kontaktandmeid ei ole lubatud jagada. Samuti ei olnud Startup Estonial lubatud koostatud küsitlust ka ise oma kontaktidele edastada, vaatamata anonüümsuse säilitamisele. Seetõttu vähenes kohe nende inimeste hulk, kelleni küsitlus üldse jõuda saaks.

Läbiviidud internetiküsitlusele vastas 29 uussisserändajat. Eestis elatud aeg varieerub kolmest kuust kolme aastani. Suur enamus (90%) vastanutest on mehed ning üle poolte vastajatest kuuluvad vanuseklassi 25–34, kõige nooremaid ehk kuni 25-aastaseid vastajaid on kolm ja kõige vanema osaleja vanuseklass on 55–74. Vastajad on pärit väga erinevatest riikidest, mis asuvad Põhja-Ameerikas, Lõuna-Ameerikas, Aafrikas, Aasias ja Euroopas. 60% vastajatest elavad Eestis koos pere või kaaslasega ning ülejäänud 40% elavad üksi.

Lisaks küsitlusele viidi läbi neli ekspertintervjuud, mille eesmärk oli mõista *startup*-viisa saamise protsessi teist poolt. Intervjuudega püüdis autor avada, milliste kitsaskohtadega puutuvad kokku Eesti ettevõtted ja organisatsioonid, kes tegelevad igapäevaselt *startup*-viisa saajatega ning nende Eestisse asumise ja kohanemisküsimuste lahendamisega. Intervjuuküsimused toodud lisas 2.

Esimene intervjuu (edaspidi viidatud intervjuu 1) toimus 16.04.2020 ja viidi läbi telefoni teel, millest on ka helisalvestis. Intervjuu kestus oli umbes 20 minutit ja puudutatud teemad olid kohanemisprogrammi olemus, osalejate tagasiside, programmi suurimad kitsaskohad ja tulevikuplaanid. Vastuseid andis firma Expat Relocation OÜ esindaja. Intervjuu viidi läbi eesti keeles.

Teine intervjuu (edaspidi viidatud intervjuu 2) toimus 23.04.2020 läbi Skype videokõne Balti Uuringute Instituudi programmijuhiga, kes on pikalt tegelenud ka sisserändajate lõimumise uurimisega. Lisaks on intervjuueeritav olnud üks autoritest nii 2014. aasta kohanemisuuringus (Kallas et al., 2014), 2017. aasta (Kaldur et al., 2017) ja ka 2019. aasta (Kaldur et al., 2019) lõimumismonitooringutes. Intervjuu kestis umbes 45 minutit ning küsimused puudutasid peamiselt sisserändajate kohanemist ja sellega seotud tegureid. Eesmärgiks oli saada ekspertarvamust Eestis toimuvate lõimumisprotsesside kohta, sealhulgas ka integratsiooni lähiajalugu, põhilised takistused ja võimalikud lahendused tulevikuks. Intervjuust on helisalvestis ja viidi läbi eesti keeles.

Kolmas intervjuu (edaspidi viidatud intervjuu 3) toimus 17.05.2020 Valgevenest pärit sisserrändajaga, kellel on küll *startup*-viisa, kuid kes ei sobinud küsitlusele vastajaks, sest on juba noorena aastaid Eestis elanud ja õppinud. Aastal 2017 *startup*-viisaga uuesti Eestisse kolides oli tal eesti keele oskus teatud tasemel omandatud, seetõttu ei ole tema kohanemisprotsess samaväärne ja samadel väärtustel hinnatav kui teistel *startup*-viisaga tööle tulijatel. Kuigi intervjuueeritav on õppinud eesti keelt, toimus intervjuu mugavusest inglise keeles, kestis kokku pea 20 minutit ja küsimused puudutasid Eesti ühiskonda sisseelamist ja liikumisharjumusi. Vastustest on helisalvestis.

Neljas intervjuu (edaspidi viidatud intervjuu 4) toimus Pipedrive'i personalispetsialistiga, mis toimus olukorrast tingituna kirjavahetuse teel eesti keeles. Pipedrive on Eesti ettevõtetest kõige rohkem palganud tööjõudu *startup*-viisa abil. Küsimused puudutasid firma värbamisprotsessi ja välisrändajate kohanamist toetavaid tegevusi.

2.3 Metoodika

Internetiküsitluse loomiseks kasutati internetipõhist platvormi SoGoSurvey, kuna see pakkus väga erinevat liiki küsimuste templeid. Küsimustiku levitamist alustas autor 17.02.2020 läbi kõikvõimalike organisatsioonide, kes puutuvad kokku uussisserrändajatega või on otseselt seotud *startup*-viisa protsessiga, nendega ühendust võttes. Üsna pea selgus, et otseseid *startup*-viisa saanud uussisserrändajate kontakte pole võimalik saada, kuna nende levitamine ei ole lubatud. Samuti ei saanud Startup Estonia küsitlust ise edasi jagada. Peamisteks suunajateks jõudmaks küsitlusele vastajateni kujunesid Balti Uuringute Instituut ja Siseministeerium, kellelt saadud informatsiooniga jõuti edasi ka Work in Estonia ning erinevate firmadeni, kus töötavad *startup*-viisaga inimesed. Vastajate otsimise käigus selgus, et sihtgrupini jõudmine on väga keeruline ning kõigi poolt kõige rohkem soovitatud ja reaalsuses ka kõige paremini töötav viis oli seda teha läbi Facebooki gruppide. Facebooki grupid, kus küsitlust iganädalaselt levitati olid: Work in Estonia; Expats in Tallinn/Estonia; Foreigners in Tartu; Expats in Tallinn, Estonia; #Estonianmafia;

International Friends Tallinn; E-residents of Estonia; Estonian E-residency Interest ja Foreigners Living in Estonia.

2019. aasta monitooringus (Kaldur et al., 2019) toodi välja, et lõimumise seisukohalt võiks täiesti eraldiseisvana käsitleda vene keelt kõnelevaid uussisserändajaid. Nimelt selgus uuringu käigus kogutud andmete analüüsimisel, et vene keelt kõnelevad sisserändajad lõimuvad Eesti ühiskonda võrreldes teiste uussisserändajatega hoopis teisel viisil ja määral (Kaldur et al., 2019). Kuna vene keelt kõnelejad on uussisserändajate hulgas väga erinevad, siis keskendutakse antud töös *startup*-viisa saanute hulgas just mujalt maailmast pärit sisserändajatele, et saada ühtsem uuringugrupp. Venemaalt, kust on pärit 17% kõikidest 2019. aastal *startup*-viisa saanutest ja Valgevenest pärit immigrandid lõimuvad Eesti ühiskonda teistmoodi tänu suurele vene keelt rääkivale elanikkonnale. Seetõttu on käesoleva töö jaoks loodud küsitlus vaid inglise keeles ja mitte lisaks vene keeles, keskendudes neile uussisserändajatele, kelle suhtluskeel Eestis on inglise keel.

Käesoleva töö eesmärgi täitmiseks ja uurimisküsimustele vastamiseks kasutati küsitluste vastuste analüüsimiseks kombineeritud uurimismeetodeid. Andmeid analüüsiti vastavalt vastuste iseloomule. Valikvastustega ning jah-ei küsimuste vastuseid analüüsiti kvantitatiivselt, et leida seaduspärasusi ja tõenäosemaid tegureid *startup*-viisa korral. Selleks kasutati küsitluseplatvormi SoGoSurvey enda andmeanalüüsi võimalusi, millest valiti protsentuaalsete osakaaludega tulpdiagrammid Lahtiste küsimuste vastused analüüsiti nii kvantitatiivselt kui ka kvalitatiivselt ehk loeti ära korduvad vastused ning leiti nendest kõige populaarsemad või otsiti erandeid, mis võiksid aidata *startup*-viisa saanud uussisserändajate valikuid, hoiakuid ja kogemusi paremini mõista.

Läbiviidud intervjuud olid kõik üksteisest sõltumatud ja poolstruktureeritud, mis tähendab, et iga intervjuu jaoks olid koostatud põhilised suunavad küsimused (lisa 2), kuid intervjuu käigus küsiti ka lisaküsimusi ja täpsustusi vastavalt vastuste iseloomule. Esimeses intervjuus, mis viidi läbi uussisserändajate kohanemisprogrammi läbiviiva firma Expat Relocation OÜ esindajaga, keskenduti peamiselt kohanemisprogrammi olemusele. Taheti teada milles seisneb kohanemisprogramm; kas see on kõikidele osalejatele samasugune; kuidas seda programmi reklaamitakse ning millised võiksid olla praeguse kohanemisprogrammi kitsaskohad. Teise intervjuuga, mis viidi läbi Balti Uuringute Instituudis töötava programmijuhiga, sooviti teada saada, kas kolmandatest riikidest pärit sisserändajaid on ka varem Eestis uuritud; kas *startup*-viisaga tulijaid võiksid kuidagi ülejäänud sisserändajategrupist erineda ning millised võiksid olla

nende kohanemise suurimad väljakutsed. Kolmas intervjuu toimus Valgevenest pärit sisserrändajaga ning temal paluti rääkida oma kogemustest Eestis välismaalasena. Puudutatud teemadeks olid kohanemisega seotud raskused, eestlaste hoiakud sisserrändajate suhtes ning igapäevased liikumisharjumused. Neljanda ja viimase intervjuuga, mis toimus Pipedrive'i personalispetsialistiga, taheti teada saada, kuidas näeb välja ühe iduettevõtte välistöötajate värbamisprotsess kasutades *startup*-viisat. Selle jaoks küsiti, mida on neile *startup*-viisa väljatöötamine juurde andnud ning kas nende firmas on kasutusel mingid meetodid, millega aidatakse uutel välistöötajatel kohaneda.

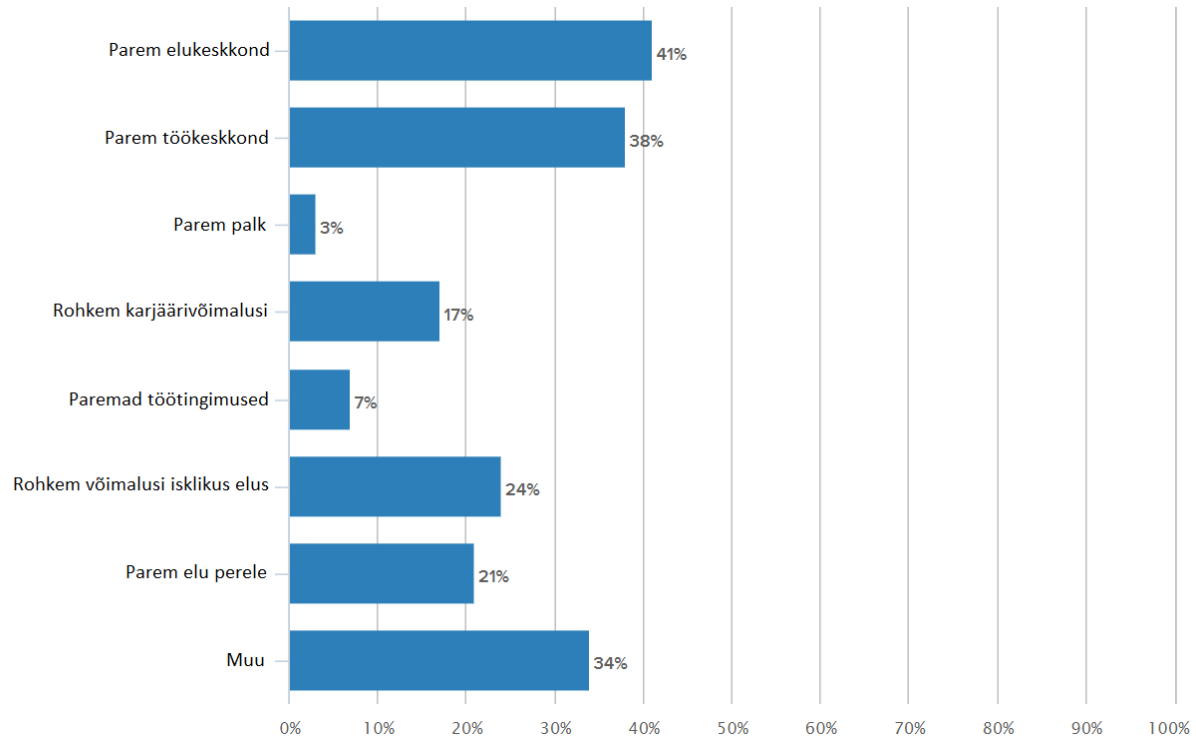
Intervjuude puhul oli olukorrast tulenevalt kahte sorti andmesalvestusi, millest esimene oli helisalvestused ja teine kirjalikud vastused. Helisalvestused transkribeeriti ja seejärel kasutati kõigi nelja intervjuu tekstidokumentide läbitöötamiseks kvalitatiivset sisuanalüüsi. Iga intervjuu jaoks oli valitud juhtumipõhine manifestne analüüsimeetod, ehk kõiki analüüsiti eraldi, omavahel võrdlemata, keskendudes otseselt väljaöeldud, nähtavatele tekstiosadele, ideedele ja argumentidele. Analüüsiprotsess sisaldas transkribeeritud tekstide mitu korda mõttega läbi lugemist, mille käigus tõsteti Word programmis highlight funktsiooniga esile olulised tekstiosad, mis seejärel kategoriseeriti vastavalt küsimustele.

3. Tulemused

Hindamaks *startup*-viisaga Eestisse tulnud uussisserändajate integreerumise tõhusust ja leidmaks siinse eluga kohanemisel tekkivaid probleeme, analüüsib autor kogutud andmeid ja võimalusel võrdleb ka varasemate uuringute ja monitooringute tulemustega. Käesolev peatükk on jagatud neljaks alapeatükiks: ootused ja rahuolu; viisaprotsess; *startup* ettevõtlus ja töötamine ning elukoht ja liikumisharjumused.

3.1 Ootused ja rahuolu

Uude riiki kolides on igal inimesel tekkinud kindlad ootused ja ettekujutus tulevases elust. Selleks vajamineva informatsiooni saab tavaliselt internetist või teiste inimeste kogemustest, mis võib aga luua kujutluse, mis kohale jõudes reaalsusega ei ühildu. Samuti on igal migrantil ootused, mille täitumist uuel elukohalt oodatakse, olgu selleks siis paremad elutingimused, kõrgema palgaga töökoht või parem kliima. Joonisel 4 on välja toodud küsitlustele vastajate põhjused, miks nad otsustasid kolida just Eestisse. Vastustest on näha, et kõrgem palk ja paremad tingimused töö tegemiseks ei ole sugugi levinud põhjused, vaid hoopis hinnatakse Eesti puhul siinset keskkonda ja õhkkonda nii elamiseks kui töötamiseks. Vastusevariandi „muu“ all töid vastajad enamasti välja, et neile meeldib Eesti loodus ja kultuur. Lisaks küsiti ankeedis ka seda, millised olid ootused elule Eestis ning peamiselt toodi välja siinset ohutust, vähest korruptsiooni, innovaatsilisust ja soodsaid hindu. Üle poolte vastanutest leiavad, et nende ootused täitusid täielikult, 21% jaoks täitusid enamus ootusi ja 24% jaoks mõned. Täielikult pettuma ei pidanud keegi. Küsimusele „Kas oleksite Eestisse tulnud ka ilma *startup*-viisa võimaluseta?“ vastasid eitavalt 34%, jaatavalt 55% ja ülejäänud 11% ei välista kumbagi vastust. Kõikidest vastajatest 77% on rahul otsusega tulla Eestisse ja 67% on mõelnud jääda siia ka kauemaks, pärast praeguse viisa aegumist. 81% soovitasid Eestisse kolimist ka teistele.

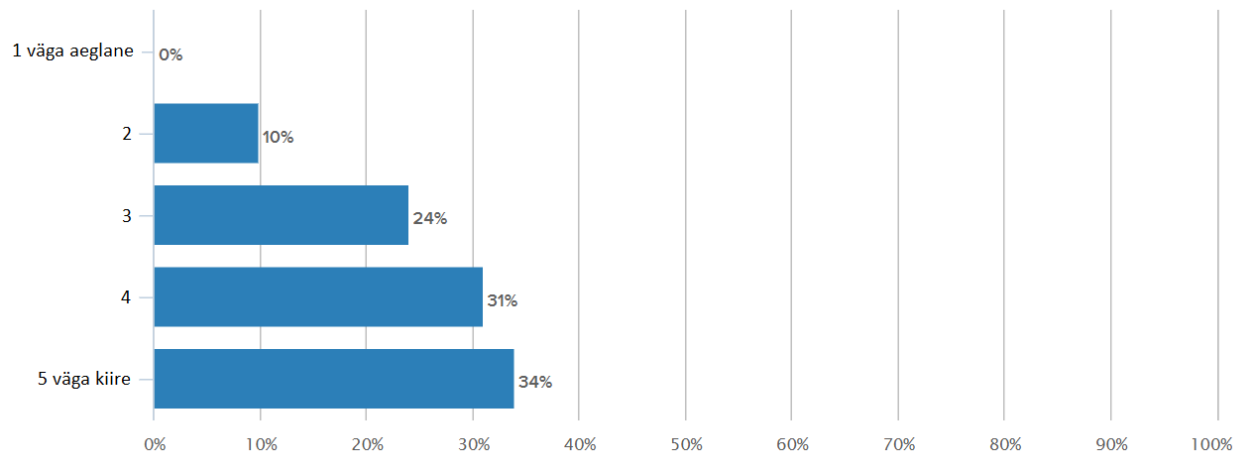
Joonis 4. Küsitlusele vastajate vastused küsimusele „Miks otsustasite tulla Eestisse?“. Võimalus oli valida mitu varianti.

3.2 Viisaprotsess

Startup-viisat antakse välja alles 2017. aastast, seega on see protsess veel uus ning just tänu tagasisidele on võimalik kindlaks teha selle puuduste ja tugevuste olemasolu. Käesoleva töö raames tehtud küsitluses taheti teada saada, kuidas viisaprotsessi läbijad hindavad selle kiirust, keerulisust ja loogilisust. Samuti sooviti teada, kas vastajad muudaksid midagi *startup*-viisa protsessi juures, et seda uute taotlejate jaoks paremaks teha.

Startup-viisa saamise protsessi peavad vastajad pigem kiireloomuliseks (joonis 5), kuid viisasaajad tõid välja, et protsessi aitaks veel kiiremaks ja sujuvamaks muuta kõikide saatkondade põhjalik väljaõpe *startup*-viisa teemal. Viisaprotsessi peetakse ka pigem lihtsapihsemaks, kokku

vaid 18% pidas seda raskeks või väga raskeks. Paljude jaoks oli see väga loogiline ning ainsaid raskusi tekitas taaskord saatkondade puudujäägid - järjekorrad ja teadmatus.

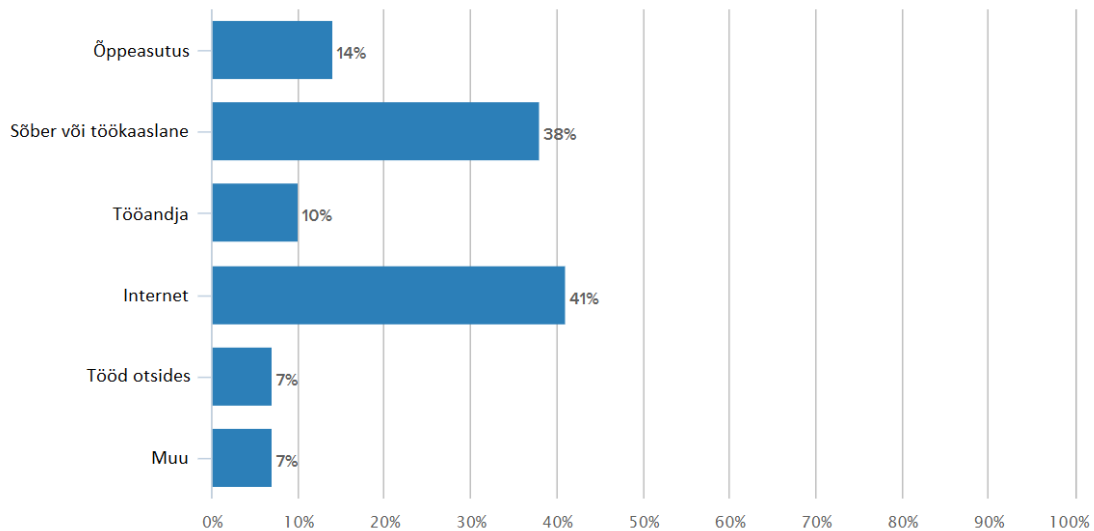

Joonis 5. Vastused küsimusele „Kuidas hindate viisaprotsessi kiirust?“.

Küsimusele „Kas *startup*-viisa saamise protsess on Teie hinnangul hästi läbimõeldud?“ vastasid eitavalt 37%. Põhjendustest selgus, et vastajatel on olnud väga erinevad kogemused, kus ühe osa jaoks on see olnud kõige meeldivam viisaprotsess, mida nad on kogenud. Üks vastaja on isegi öelnud, et ta tundis, et Eesti valitsus töötab ettevõtjatega koos, mitte nende vastu ja see muudab Eesti riigi ka välistöötajate ja -ettevõtjate jaoks väga atraktiivseks. Teiste jaoks oli aga terve protsess pigem ebameeldiv, mitmel pool toodi välja Politsei- ja Piirivalveameti halba suhtumist ja ka suutmatust küsimustele vastata. Uute kandidaatide jaoks soovivad vastajad informeerida saatkondi sellise viisa olemasolust ja lisada ka Startup Estonia koduleheküljele rohkem informatsiooni. Settle in Estonia poolt pakutavast uusisserändajatele mõeldud kohanemisprogrammist on vastanutest osa võtnud vaid 33%.

3.3 Startup ettevõtlus ja töötamine

Oma *startup* firma loomiseks või Eestisse tööle tulemiseks on algatuseks vaja teada saada sellisest võimalusest. Joonisel 6 on toodud välja toodud allikad, mille või kelle kaudu vastajad oma esialgse informatsiooni said. Kõige populaarsemad kanalid on internet ja sõber või töökaaslane.

Joonis 6. Vastused küsimusele „Mille või kelle kaudu saite teada võimalusest töötada Eestis?“.

Kõikidest vastanutest 66% on ettevõtjad, kes on loonud või toonud oma *startup* firma Eestisse. Vaid 16% nendest ettevõtjatest arvab, et Eestis on oma firma loomine raskem kui riigis, kust nad on pärit, 74% peavad seda kergemaks ning väike osa sarnaseks oma kodumaaga. Vastajad kiidavad siinset protsessi kiirust ja võimalust teha kõike internetis.

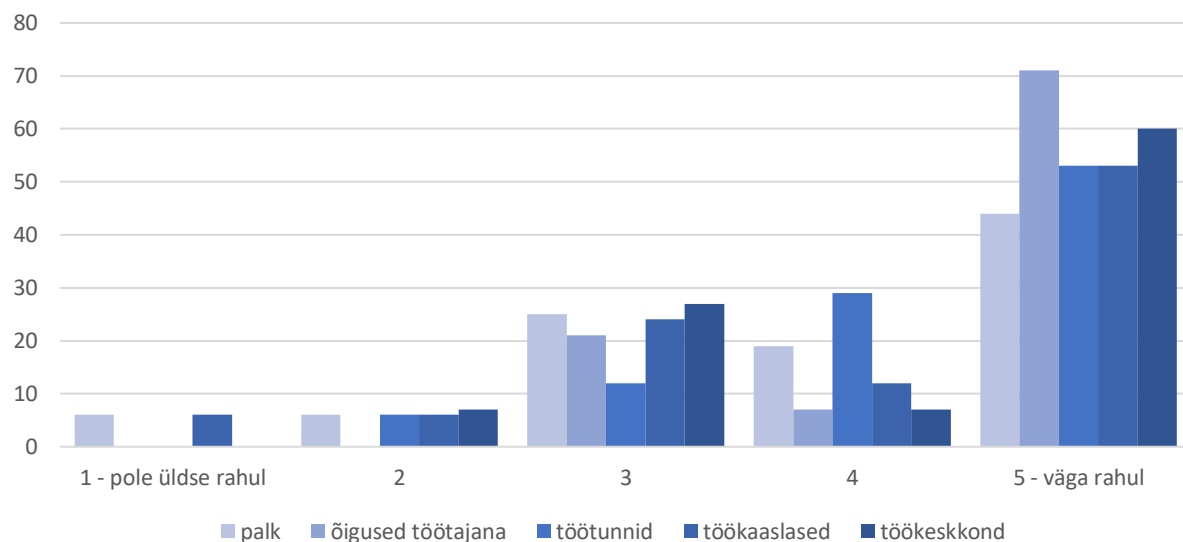
Selgus, et oma *startup* firma loomise käigus ei ole ettevõtjad eriti palju abi saanud – töötajate leidmisel mitte keegi, firma jaoks asukoha leidmisel 17% ja ärihalduse alal kõige rohkem, 28% vastanutest. Organisatsioonid, kellelt abi on saadud on Tehnopol Startup Inkubaator, Harju Ettevõtlus- ja Arenduskeskus, Startup Estonia ja Vabariigi Valitsus.

74% vastanutest kaalusid oma firma loomist või ümbersumist ka mõnda muusse riiki, kuid lausa 89% on oma praegu otsusega väga rahul.

Ülejäänud 34% vastanutest on töötajad, kes on tulnud Eestis asuvasse *startup* firmasse tööle. Töökoha leidsid nad enamasti internetist (Glassdoor ja LinkedIn) või pakuti tööd läbi firma, kus

nad juba varem töötasid. 93% leiavad, et informatsioon, mis nad said oma töökoha kohta enne Eestisse tulemist, oli täiesti piisav. Mis aga puudutab saadud informatsiooni Eestis elamise kohta, siis seda pidasid piisavaks 75%. Rohkem oleks tahtnud teada eestlaste suhtumisest välismaalastesse, tervishoiusüsteemist ja siinsetest ilmastikuoludest. Selgus ka, et 60% töötajatest on saanud abi oma töökoha ja uue eluga kohanemiseks ning 40% mitte. Abi on saadud nii oma sõpradelt, töökaaslastelt, tööandjalt, firmasiseselt kui ka organisatsioonidelt nagu Settle in Estonia, Work in Estonia ja Jobbatical.

Joonisel 7 on näidatud töötajate rahulolu erinevate faktoritega, mis on seotud töökohaga. Üldiselt võib öelda, et ollakse kõigega pigem rahul. Kõige vähem rahulolu pakuvad palk ja töökaaslased, kõige suuremat aga töötaja õigused ning ka töökeskkond.

Joonis 7. *Startup*-viisa saanud töötajate vastused küsimustele rahulolu kohta nende töökohas. Vastata oli võimalik 5-palli skaalal.

3.4 Integratsioon Eesti ühiskonda

Uusissiserändajate kiire kohanemine uues keskkonnas on oluline nii nendele inimestele endile kui ka sihtriigile, kelle eesmärk on integreerunud ühiskond, kus kõikidel elanikel on võrdsed õigused ja võimalused. Võimalikult efektiivse integratsiooni jaoks on vaja kasutada õigeid meetmeid ning tihti ei toimi need kõikide sissiserändajatega ühte moodi. Erineva tausta ja harjumustega inimestel kulgeb ka kohanemisprotsess erinevalt.

„Meie uuringud ja minu enda poolt läbi viidud intervjuud ikkagi näitavad väga sageli seda, et näiteks kui sul on mõni Ukrainast või kust iganes, üks ole, Venemaalt tulev turist-tudeng, kes tuleb Eestisse KRK-na ja sul on samamoodi kas Saksamaalt või Itaaliast pärit välistudeng, peaks siis nendel olema ühist palju rohkem omavahel, kui näiteks mõnel ukrainlasel, kes tuleb samast riigist, üks ole, kuskilt maakohast ja läheb tööle kuhugi ehitusele. Noh, ma siin utreerin, üks loomulikult kõik ei lähe ehitusele, aga ühesõnaga, et see automaatselt ei tähenda seda, et kui sa tuled samast riigist, et sul oleks kuidagi täiesti samasugune nagu selline lõimumise või kohanemise teekond.“ (intervjuu 2)

Eestis on kõikidele uusissiserändajate jaoks loodud spetsiaalne kohanemisprogramm, mille korraldajaks on Expat Relocation OÜ. Küsitlusele vastajatest on selles programmis osalenud vaid 33%. Selle põhjuseks võib olla vajaduse puudumine, mittesobivad ajad või hoopis vähene huvi lühikursuste teemade vastu.

“...alati on inimesi, kellele näiteks mõnele ei sobi graafik, tahetakse, et võib olla töö ja ettevõtlus võiksid olla kaks eraldi teemat, need inimesed, kes tööd otsivad ja need inimesed, kes tahavad oma ettevõtlusega alustada, võib-olla alati ei kattu. [...] Nii et alati on neid soove ja kes on mingeid ettepanekuid teinud ja jõudumööda me oleme neid ka arvestanud.” (intervjuu 1)

Kuigi vaid 33% vastanutest on osalenud kohanemisprogrammis, siis lausa 74% leiab, et kohanemine eluga Eestis oli nende jaoks kerge. Intervjuust Pipedrive'i esindajaga selgus, et põhjus võib olla selles, et Eesti idufirmad pakuvad kohanemist soodustavaid teenuseid ka ise ning seetõttu

puudub uutel *startup*-viisa saanud välistöötajatel vajadus üldisest kohanemisprogrammist osa võtta.

„Meie esimene prioriteet on aidata välisspetsialistidel kohaneda. Selleks käivad meil iganädalaselt nii Tallinna kui ka Tartu kontorites keeleõpetajad, kes huvilistele eesti keelt õpetavad. Samuti korraldame välisspetsialistidele ja nende peredele töötubasid, et aidata neil mõista kohalikku kultuuriruumi ning viia neid kurssi toimuvate sündmuste ja vaatamisväärsustega. Personalitöötajad kohtuvad pidevalt uute töötajatega, et mõista nende muresid ning aidata nii palju kui võimalik [...] Oleme valmis neid ka nõustama teemadel nagu: kaaslasele töökoha leidmine, vanemate hüvitised riigilt, lastele kooli leidmine jne. Välisspetsialistid on loonud ka oma grupi Slackis, kus neil on võimalik Pipedrive „vanadelt olijatelt“ küsida nõu ning jagada soovitusi. Lisaks pannakse iga uus välismaalt tulija kokku mõne meie teise töötajaga, kes on samast riigist samuti kunagi relokeerunud.“ (intervjuu 4)

Varasematest kohanemisuuringutest on selgunud, et Eestis on üheks kõige suuremaks kohanemist takistavaks teguriks kohalike elanike negatiivne suhtumine välismaalastesse. Sama probleemi tõid välja ka küsitlusele vastajad, kes ootasid eestlastelt soojemat vastuvõttu ning on kogenud halvustavaid märkusi ning suhtumist ühistranspordis ja tänavatel kõndides. Lisaks ollakse pettunud praeguses valitsuses, kelle otsused ei ole enamasti välistööjõudu pooldavad. Üks intervjuueeritav kirjeldas, kuidas tema tuttavad on aastate jooksul erinevate rünnakute alla sattunud ja kuidas sellist suhtumist mujal maailmas ta näinud ei ole. Ta lisas, et kuna tema ise ei eristu eestlastest palju ja oskab ka eesti keelt, siis pole ta halvustavat suhtumist isiklikult kogenud, kuid on pidanud oma sõprade kaitseks välja astuma ja kuulama nende kohta väga häirivaid kommentaare.

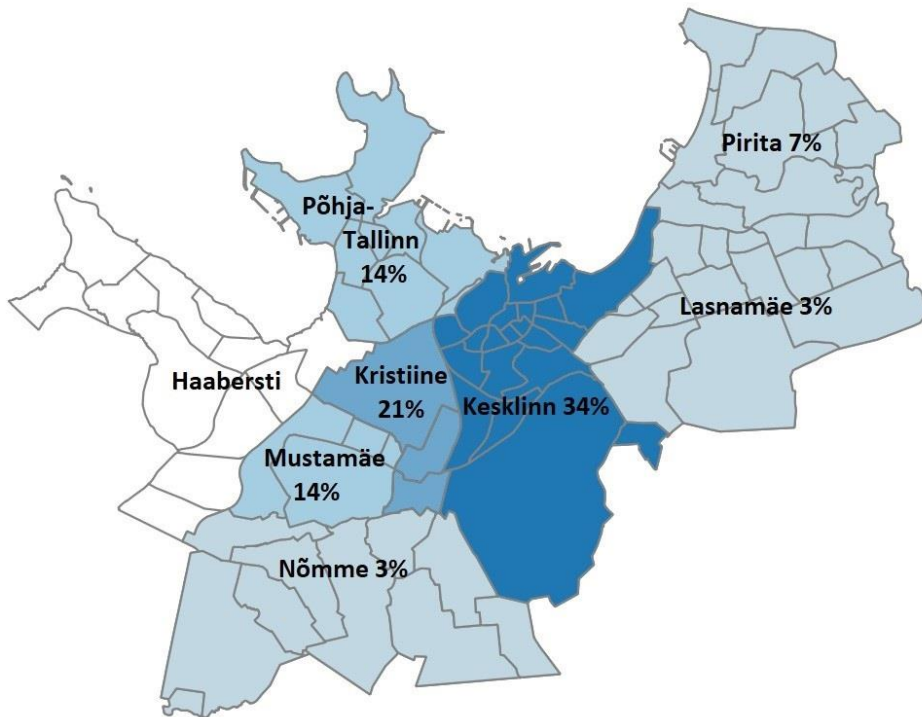
Küsimusele, kas *startup*-viisa mõiste võiks aidata uussisserändajate mainet eestlaste seas tõsta, vastas mitmeid kohanemisuuringuid läbi viinud Balti Uuringute Instituudi esindaja, et see võib erinevate inimeste seas tekitada vastakaid arvamusi. Kõike tähtsam on tema arvates kommunikatsioon ning valida erinevate sihtrühmade jaoks see kõige õigem viis, kuidas sõnum nendeni viia.

“2015-2016 alanud rändekriisis tehti ikka väga suur viga kommunikatsioonis, ehk tegelikult ei antud üldse nagu selgitusi, mis toimub, kes võivad Eestisse tulla, miks nad tulevad. Ma räägin praegu küll pagulaste kaitsest, kuid kindlasti kehtib see kõikidele teistele uussisserändajatele ka. [...] Et erinevaid sihtrühmi kõnetavad erinevad sõnumid, et noh, see on niisugune klassikaline kommunikatsiooni punkt tegelikult.” (intervjuu 2)

3.5 Elukoht ja liikumisharjumused

Esimese elukoha leidsid 72% vastanutest ise, ülejäänud said abi sõpradelt ning teistelt välismaalastelt, kes siin juba elasid. Eestis elatud aja jooksul on umbes pooled vastajatest kolinud juba mitu korda, 21% ühe korra, 14% plaanivad kolida ning vaid 14% kavatsevad jääda oma esialgsesse elukohta.

Kõik küsitlusele vastajad elavad Tallinnas, vaid üks nendest elab korraga nii Tallinnas kui Tartus. Kaardil on välja toodud ka vastajate elukohad Tallinna linnaosade järgi (joonis 8). Kõik vastajad peavad oma elukoha ümbrust keskmisest ohutumaks, 64% isegi väga turvaliseks. Suur enamus leiab, et nende elukohas on ka rohelust keskmisest rohkem, vaid 7 % arvates on seda liiga vähe. 59% vastanutest saavad oma linnaosas (umbes 2 km raadiuses) tehtud kõik toimingud ning pakutakse kõiki vajalikke teenuseid, 24% saavad tehtud enamus toiminguid ning ülejäänud vähemalt mõned. Naabruskonnas pakutavate vaba aja veetmise võimalustega on rahul 41% vastanutest, 10% leiavad, et nende elukoha läheduses ei ole üldse selliseid võimalusi. Vastanute töökohad asuvad suures enamuses Kesklinnas või nad töötavad kodust.

Joonis 8. Küsitlusele vastanud *startup*-viisa saanute elukohavalikud Tallinna linnaosade kaupa.

Suur osa vastanutest kasutab oma igapäevasteks liikumisteks ühistransporti ja käivad jala, kõigest 14% kasutab ka autot ning 11% jalgratast. 71% leiab, et nende igapäevased liikumised on peamiselt koondunud ühte piirkonda. 74% vastanutes tunneb, et nende igapäevased liikumised on muutunud Eestisse tulles mugavamaks ja lihtsamaks, 7 % jaoks on need muutunud raskemaks ning ülejäänud 19% ei ole muutust tähele pannud.

93% vastanutest tunneb ennast igapäevaselt ringi liikudes turvaliselt, 7% seda ei tunne. Samuti 93% vastanutest leiab, et ühistranspordi liinid ja graafikud, teede korrashoid ning parkimisvõimalused on lahendatud efektiivselt. Eestis ringi reisimisest on huvitatud 85% vastanutest ja kõige populaarsemad juba külastatud kohad on kõik suuremad linnad ja Saaremaa. Palju on ka neid, kes on käinud väga paljudes kohtades üle Eesti, alates Kloogarannast ja Haapsalust kuni Mustvee ja Kanepini. Intervjuus 3 rääkis *startup*-viisaga Eestis viibiv valgevenelanna, et talle meeldib väga Eestis ringi sõita, eriti Lõuna-Eesti looduskauneid kohti avastada ja välismaal viibides unistab ta alati koju – Eestisse – tagasi tulemisest.

4. Arutelu

4.1 *Startup*-viisaga uussisserändajate kohanemine ja rahulolu

Riigi parimaks toimimiseks on vajalik ühiskonna integreeritus ja kõigile võrdsete õiguste pakkumine ning selle jaoks on omakorda vaja, et kõik uued sisserändajad kohaneksid võimalikult kiiresti (Aliti, 2014). Varasemates Eesti uussisserändajate kohanemise uuringutes on välja toodud, et kõiki sisserändajaid aga ei saa vastu võtta samamoodi ning neil on vastavalt oma tööle, taustale või mõnele muule faktorile mõnevõrra erinevad vajadused (Kaldur et al, 2019). Päritoluriigi või piirkonna järgi ei ole sisserändajaid alati mõistlik kategoriseerida, pigem on vaja leida just need tunnused, mis mõjutavad sisserändaja kohanemisprotsessi iseloomu kõige enam. Üheks selliseks tunnuseks võiks olla *startup*-viisa, mille saajad on tihti innovatiivsemate erialade esindajad ja on ka kokku puutunud üsna omapärase ja ainulaadse *startup* kogukonnaga.

Startup-viisaga uussisserändajate üheks kohanemist soodustavaks eeliseks võrreldes teiste sisserändajatega on neid juba eesootav töökoht või kindel plaan luua oma ettevõte. Nii 2019. aasta uussisserändajate integratsioonimonitooringust (Kaldur et al., 2019) kui ka käesoleva töö jaoks valminud küsitluse vastustest selgus, et uued töökaaslased ja tööandja ongi tihti need esimesed kontaktid, kes tutvustavad siinset kultuuri ja tavasid ning aitavad sisse elada. Veelgi enam, paljud iduettevõtted on tänu välistööjõu värbamise üsna suurele osakaalule otsustanud kohanemise kiirendamisele kaasa aidata. Selleks abiks võivad olla nii personalitöötajad, kes keskenduvad eraldi välistöötajatele; keeleõpe- ja kursused, mida viib läbi ettevõtte ise, mis tähendab, et töötajatel ei ole vaja töövälisel ajal ise kursuseid otsida; töötoad ja infotunnid, mis on rohkem personaliseeritud kui üldises kohanemisprogrammis ja ka sarnase päritoluga töökaaslased, kes jagavad oma kogemusi. Samuti aidatakse nende probleemidega, mis on teistel uussisserändajatel tihti tekkinud – tervishoiosüsteemist arusaamine ja perearsti leidmine; kaaslasele töökoha ja lastele lasteaia- või koolikoha leidmine. Töö raames loodud küsitlusest selgus, et 74% vastajatest leiab, et eluga Eestis oli lihtne kohaneda, kuigi ainult 33% osales uussisserändajatele loodud kohanemisprogrammis. See näitab, et idufirmade valmisolek välistööjõudu vastu võtta ja suutlikkus *startup*-viisa saajate kohanemisele piisavalt kaasa aidata on suur ning ka seda, et

sisserände intensiivistumine on kaasa toonud uusi probleeme ja väljakutseid, mis vajavad ka uusi lähenemisi ja meetodeid. Expat Relocation OÜ loodud kohanemisprogramm vajab seega pidevat kaasajastamist ja planeerimist, et tekkivaid probleeme ennetada või võimalikult kiiresti lahendada. Siinkohal võiks eeskuju võtta idufirmast Pipedrive, kus lisaks kohanemisele kaasa aitamisele paigutatakse igu uus välistöötaja kohe alguses kokku mõne vanema töökaaslasega, kes on relokeerunud võimalikult sarnasest piirkonnast või riigist. Kohanemisprogrammis võiks lisaks kursustele ja töötubadele olla ka just välismaalastest mentorid, kes mõistavad uussisserändajate probleeme tänu oma kogemustele paremini ning võiksid seetõttu paista ka usaldusväärsemad.

Startup-viisa ongi oma olemuselt lihtsustatud võimalus kolmandatest riikidest pärit inimestel luua oma iduettevõtte või tulla tööle mõnda *startup* firmasse ilma ajakulukate protsessideta. *Startup*-viisaga on kiirem ja kergem tuua Eestisse ka vajalikke spetsialiste (Liive, 2019) ning seeläbi täita kohalikul tööturul leiduvat nõudlust. 2019. aasta monitooringus (Kaldur et al., 2019) töid tööandjad välja, et nende arust on välistööjõu värbamiseks iga-aastane sisserändekvoot liiga väike ning riik eeldab, et tööandja peaks teadma ette terve aasta, kui ta tahab kedagi palgata. *Startup*-viisaga sisserändajaid see kvoot ei puuduta ja kuna Eesti pakub erinevalt paljudest teistest riikidest seda viisat nii ettevõtjatele kui töötajatele, siis võtab see omakorda kvoodilt veel koormust vähemaks. Samuti leiti samas uuringus (Kaldur et al., 2019), et tihti on uussisserändajate jaoks probleemiks eesti keele mitte oskamine, mis teeb töö leidmise väga keeruliseks. *Startup*-viisaga sisserändajatel puudub enamasti see probleem, sest ettevõtted, kuhu välistöötajaid kutsutakse, on sellest juba varem teadlikud ning paljud idufirmad ongi igapäevases töös võõrkeelsed. Oma *startup* ettevõtte loomisel pole samuti eesti keelt osata vaja. See teeb *startup*-viisaga sisserändajatele endile kohanemisprotsessi lihtsamaks, kuid samas võib seetõttu nende eesti keele oskuse tase jääda madalamaks kui nendel uussisserändajatel, kellel on töö leidmiseks või koolis käimiseks riigikeelt vaja vähemalt suhtlustasandil osata. Selline olukord võib ka mõnel määral takistada *startup*-viisa saajate integreerumist ühiskonda, sest igapäevastes tegemistes saadakse enamasti hakkama inglise keelega ning seetõttu puudub motivatsioon eesti keelt põhjalikumalt õppida.

Varasemates uuringutes on leitud, et kõige enam mõjutab eluga rahulolu diskrimineerimise olemasolu (Safi, 2010; Verkuyten, 2008). Ka Eestis on üheks kõige suuremaks probleemiks kõikide uussisserändajate kohanemise juures eestlaste hoiak välismaalaste suhtes. Negatiivsed eelarvamused, verbaalsed ja füüsilised rünnakud uussisserändajate vastu ei ole Eestis harv nähtus

ning see tekitab mitmeid probleeme. Ühelt poolt on eestlaste negatiivne suhtumine suureks takistuseks integratsiooni toimumisele, kuid teiselt poolt tekitab see ka vastakaid tundeid sisserrändajates, kes tänu sellele otsustavadki pigem teiste välismaalastega suhelda, süvendades sellega segregatsiooni. Lisaks tõid *startup*-viisa saajad välja, et nad on mures viimasel ajal vastu võetud poliitiliste otsuste pärast, mis peegeldab ka valitsuse hoiakuid välistööjõu kohta. Sellises olukorras ei tunne uussisserrändajad ennast teretulnuna ja võivad seega lahkuda, tekitades Eesti tööturul täitmatu nõudluse. Kuigi erinevates riikides on leitud, et kõrgema haridusega immigrantidesse suhtutakse sihtriigis paremini ning neil on lihtsam seeläbi ka ühiskonda lõimuda (Turper et al., 2015; Hainmueller ja Hopkins, 2015), siis leidub ka riike, kus tulemused on just vastupidised (de Vroome et al., 2014; van Doorn et al., 2013; Steinmann, 2019). *Startup*-viisa saanute puhul tähendaks see lisaks spetsialistidele ka ettevõtjate lahkumist, mis omakorda mõjutaks kohalikku majandust. Käesolevas töös osalenud uussisserrändajate kogemustest selgus, et Eesti puhul on kõige keerulisem ühiskonda sulanduda ja siin kohaneda nendel sisserrändajatel, kellel on tumedam nahavärv või mõni muu omadus, mille järgi on lihtne kindlaks teha, et ta pole eestlane. Ka selle probleemiga paremini toimetulemisele võiksid kohanemisprogrammi mentorid oma panuse anda, pakkudes uussisserrändajatele kodusust ja usaldusväärust.

4.2 *Startup*-viisaga uussisserrändajate elukohavalikud ja liikumisharjumused

Sisserrändajad üle maailma eelistavad uues sihtriigis valida enda uueks elukohaks mõne suurema linna (Musterd ja Muus, 1995; IOM, 2015). Kanadas viidi läbi uuring, millest selgus, et tegelikult on linna suurus üks kõige tähtsamatest teguritest ning seetõttu on kõige suuremad ehk globaallinnad migrantide seas väga populaarsed (Hyndman et al., 2006). Eestis küll globaalse tähtsusega linnasid ei ole, kuid pealinn Tallinn on konkurentsilt kõige suurem. Küsitluste vastuseid analüüsid selguski, et kõik vastajad elavad ja töötavad Tallinnas.

Suurlinnade populaarsus on seotud sealsete võimalustega, nende rohkuse ja mitmekesisusega. Uude riiki kolides on vaja leida uus töökoht, elukoht, uued tuttavad ja vaba aja veetmise võimalused ning suurlinnas on valikuid palju. Samuti on suurtes linnades kergem hakkama saada

kohalikku keelt oskamata. *Startup*-viisaga uussisserändajate puhul määrab nende uue elukoha tavaliselt töökoha asukoht. Oma iduettevõtte loojatel on võimalus küll ise asukoht valida, kuid tihti on mõistlikum seda teha kohas, kus asuvad võimalikud uued töötajad, vajalikud teenused ja sihtgrupp.

Amsterdamis läbiviidud uuringus on leitud, et kõrgemalt kvalifitseerunud välistöötajad valivad oma elukohaks enamasti naabruskonna linna keskmes, otsides sealt suurlinnale omast õhkkonda (Beckers ja Boschman, 2017). Samas Londoni puhul otsitakse elukoht töökoha järgi, et teekond nende vahel oleks võimalikult lühike ja kiiresti läbitav (Maslova ja King, 2020). Käesoleva töö jaoks tehtud küsitluse vastustest selgus samuti, et *startup*-viisa saanud uussisserändajad elavad ja töötavad enamasti Tallinna kesklinnas ja selle lähiümbruses ning sellest piirkonnast kaugemale tihti ei liiguta. Kuna suur enamus vastajatest on ka rahul enda elukoha läheduses pakutavate teenuste ja esteetikaga, puudub tihti vajadus külastada kaugemal asuvaid linnaosi.

5. Kokkuvõte

Sisseränne on Eestis järjest enam tähelepanu saav teema, eriti pärast seda, kui 2015. aastal ületas sisseränne väljarände ning tänase päevani on rändesaldo püsinud positiivsena. Rändetrendide muutustega peab kaasas käima ka Eesti rändepoliitika, mis on lisaks väljarände pidurdamisele järjest rohkem keskendunud ka sisserändajate efektiivsele kohanemisele. Integratsiooniuringuid on Eestis korraldatud ka varem, kuid aina selgemaks muutub tõsiasi, et sisserändajad on väga erinevad ning vajavad uue eluga harjumiseks erisugust abi.

Startup-viisa on alates 2017. aastast välja antav viisaliik, mille eesmärk on lihtsustada kolmandatest riikidest pärit ettevõtjate ja töötajate Eestisse tulemist, andes neile võimaluse elada ja töötada Eestis kuni 18 kuud. Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli *startup*-viisa omanike kui eraldiseisva uussisserändajate grupi kohanemisprotsessi mõistmine ja nende integratsiooni puudutavate eripärade väljaselgitamine. Selleks püstitas autor ka kolm uurimisküsimust:

1. Milline on *startup*-viisaga sisserändajate integratsiooniprotsess ja rahulolu eluga Eestis?
2. Kas *startup*-viisaga sisserändajate integratsiooniprotsess erineb üleüldisest sisserändajate grupist?
3. Millised on *startup*-viisaga sisserändajate elukohavalikud ja nende igapäevane liikumiskäitumine?

Eesmärgi täitmiseks ja uurimisküsimustele vastamiseks viidi läbi internetiküsitlus *startup*-viisa saanud uussisserändajate seas, millele vastas 29 inimest. Lisaks viidi läbi ka neli ekspertintervjuud, lisamaks küsitluse vastustele põhjendusi ja selgitusi.

Tulemuste analüüsist selgus, et *startup*-viisaga uussisserändajad tunnevad, et nad on eluga Eestis hästi kohanenud ning on rahul otsusega tulla siia elama. Tänu *startup*-viisa eripäradele on neil erinevalt paljudest teistest uussisserändajatest siia jõudes juba töökoht olemas ning paljud iduettevõtted pakuvad oma välistöötajatele esmast tuge või koguni erinevaid kohanemist soodustavaid teenuseid. Kõige rohkem välistööjõudu palganud Eesti idufirma Pipedrive on uute välistöötajate kohanemise seadnud enda esmaseks prioriteediks ning aitab keeleõppega, kohaliku eluga tutvumisega ning vajadusel kas lastele lasteaiakoha otsimisega või perearsti leidmisega.

Esmane tugivõrgustik ja kontaktid, mida töökoht neile pakub, muudab kohanemisprotsessi tavalisest kiiremaks ning meeldivamaks.

Eestisse tulevate sisserändajate jaoks on kõige raskem hakkama saada eestlaste negatiivsete hoiakutega, mis kõige tugevamini puudutab just neid, kes tumedama nahavärvuse või mõne muu omaduse pärast kergemini välja paistavad. See probleem puudutab kõiki sisserändajaid, nende seas ka *startup*-viisaga tulnuid ning selle lahendamine on keeruline ja aeganõudev protsess.

Oma elukohaks märkisid kõik küsitlusele vastanud Tallinna ning kõige populaarsemad linnaosad, kus elatakse ja töötatakse, on Kesklinn ja Kristiine. Suur osa vastajatest leiavad ka, et nende igapäevased liikumised on pigem kontsentreerunud kesklinna ja selle ümbrusesse. Eestis ringi reisimisest on see-eest paljud huvitatud ning suurem osa on seda juba ka jõudnud teha, suurt huvi pakuvad kõik suuremad linnad ning Saaremaa.

Käesoleva töö jaoks valminud küsitlusele vastanute arv oli küll oodatust väiksem, kuid see-eest võiksid tulemused olla heaks baasiks tulevastele laiahaardelisematele uuringutele. Töö eesmärk oli leida *startup*-viisaga sisserändajate eripärasid kohanemisprotsessis ning kuna neid leidub, siis võiks praegust Eestis kasutatavat integratsioonipoliitikat arendades muuta sisserändajate kohanemisprotsessi efektiivsemaks ning sellega muuta ka ühiskonda ühtsemaks.

Startup Visa recipients' settlement and location in Estonia

Marian Juurik

Summary

In 2015, when immigration finally exceeded emigration in Estonia, it became clear that Estonia has also become an attractive place to migrate to. Since then, Estonia has also put more emphasis on developing better migration policies to make the integration process more effective. There have been several integration studies conducted in Estonia but the growing numbers on immigrants and their personal differences have raised various new challenges that need to be addressed.

In 2017, Estonia started issuing a new type of visa – Startup Visa, which gives non-EU founders an opportunity to grow their startup in Estonia and helps the Estonian startup companies hire non-EU talent. The visa offers a possibility to live and work in Estonia for 18 months. The aim of this paper was to understand the integration process of Startup Visa recipients in Estonia and to detect the specificities of this group of new immigrants. The main research questions were as follows:

1. How does the integration process of Startup Visa recipients look like and are they satisfied with their life in Estonia?
2. Does the integration process of Startup Visa recipients differ from the other immigrants?
3. Where do Startup Visa recipients settle in Estonia and how to describe their daily movements?

To answer these research questions, an online questionnaire for Startup Visa recipients was conducted, to collect information about their expectations, settlement, the visa process and movement patterns in Estonia. The target group turned out to be hard to reach, which means that in total 29 people answered the questions during a 3-month timeperiod. For more profound data, there were also four interviews done with different representatives.

The results show, that the Startup Visa recipients are mostly satisfied with their life in Estonia and feel that their settlement process has been a success. The main difference between them and most other immigrants is that they already have a job waiting for them or they are here to grow their own startup. The visa recipients who come here to work, often receive necessary help with

different aspects of starting a life in a new country. These startup companies also sometimes offer language courses in the office and do their best to make the new foreigner employees feel welcomed.

The hardest part about moving to Estonia as a foreigner is to cope with the negative opinions that some Estonians have about immigrants. The people who are affected by this the most, are those with features that make them easily distinguishable as a foreigner. This problem applies to all immigrants in Estonia and it has become very clear that it is a difficult and time-consuming obstacle to overcome.

All the questionnaire respondents have settled in Tallinn, the capital of Estonia, and have chosen to live and work mostly in the city center or in the districts nearby. Most of the respondents also feel that their everyday movements are mostly concentrated in the same area which they rarely leave. On the other hand, the majority of them are interested in travelling to other places all over Estonia, in fact most of them have already visited other bigger cities and the largest island – Saaremaa.

Although the number of respondents was not very high, the results of this paper show that the differences among immigrants do exist and that also means that they have different experiences while settling in Estonia. These experiences acquire a variation of services and help, which means that it is not very efficient to welcome all new immigrants with the same programme. Providing more personal and flexible services could also help the Estonian society become more integrated and cohesive.

7. Tänuavaldused

Suur tänu minu juhendajale Johanna Pirrusele, kes andis head nõu ja tagasisidet, aitas suunata töö käiku ning motiveeris rasketel hetkedel edasi töötama. Samuti sooviksin tänada oma kursusekaaslast Merlit, Elinat, Kristjanit ja Mikku, kellega koos oli lihtsam tööd kirjutada ja kelle abiga said kõik tekkinud küsimused vastuse.

Täna veel kõiki küsitlusele vastajaid, ilma kelleleta ei oleks töö valminud ja intervjuueeritavaid, kes lisaks küsimustele vastamisele andsid ka head nõu ja soovitusi.

Viimaks soovin tänada ka oma perekonda nende moraalse toe ja nõuannete eest.

Kasutatud kirjandus

- Ahmed, A. M., Andersson, L., Hammarstedt, M., 2010. Can Discrimination in the Housing Market be Reduced by Increasing the Information About the Applicants? *Land Economics* 86 (1): 79–90.
- Ahmed, A. M., Hammarstedt, M., 2008. Discrimination in the Rental Housing Market: A Field Experiment on the Internet. *Journal of Urban Economics*, 64 (2): 362–372.
- Ainsaar, M., Asser, K., Beilmann, M., Krusell, S., Masso, A., Nahkur, O., Roots, A., Rämmer, A., Soidla, I., 2016. Eesti elanikkonna hoiakud kolmandatest riikidest sisserändajate suhtes Euroopa Sotsiaaluuringu andmetes. Tartu Ülikool.
- Aliti, L., 2014. Immigrants' Integration in Sweden : Swedish young adults' perceptions and attitudes. Master's thesis. Linnaeus University, Faculty of Social Sciences, Department of Social Work.
- Anderson, B., Blinder, S., 2015. Who counts as a migrant? Definitions and their consequences. Migration Observatory Briefing. The University of Oxford.
- Anniste, K., 2018. Rändetrendid maailmas, Euroopas ja Eestis. SA Poliitikauuringute Keskus Praxis. Tellija: Arenguseire Keskus.
- Anniste, K., 2019. Töörännet reguleerivad rändepoliitikad. SA Poliitikauuringute Keskus Praxis. Tellija: Arenguseire Keskus.
- Anniste, K., Masso, M., 2019. Lõpparuanne: Work in Estonia sihtrühmade välisvärbamise protsessi kogemuse ja rahulolu uuringud. Poliitikauuringute Keskus Praxis.
- Beckers, P., Boschman, S., 2017. Residential choices of foreign highly skilled workers in the Netherlands and the role of neighbourhood and urban regional characteristics. *Urban Studies* 56 (4): 760-777.
- van Doorn, M., Scheepers, P., Dagevos, J., 2013. Explaining the Integration Paradox Among Small Immigrant Groups in the Netherlands. *Journal of International Migration and Integration* 14 (2): 381–400.

- Hainmueller, J., Hopkins, D. J., 2015. The Hidden American Immigration Consensus: A Conjoint Analysis of Attitudes Toward Immigrants. *American Journal of Political Science* 59 (3): 529–548.
- Hegazy, H., 2019. Startup Visa: Here's 15 Countries that Offer the Startup Visa to Foreign Entrepreneurs. Kasutatud: 02.04.20. <https://startupsweb.com/startup-visa-heres-15-countries-that-offer-the-startup-visa-to-foreign-entrepreneurs.html>
- Hendriks, M., 2015. The Happiness of International Migrants: A Review of Research Findings. *Migration Studies* 3 (3): 343–369.
- Hyndman, J., Schuurman, N., Fiedler, R., 2006. Size matters: Attracting new immigrants to Canadian cities. *Int. Migration & Integration* 7, 1.
- Iduettevõtted töid startup-viisa abiga Eestisse ligi 1000 töötajat (2020). Kasutatud 10.03.2020. <https://digi.geenius.ee/rubriik/uudis/iduettevotted-toid-startup-viisa-abiga-eestisse-ligi-1000-tootajat/>
- IOM, 2015. World Migration Report 2015: Migrants and Cities - New Partnerships to Manage Mobility. UN, New York.
- Kadarik, K., 2019. Immigrants' mobility towards native-dominated neighbourhoods: the role of individual resources, country of origin, and settlement context. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*. 1-23.
- Kaldur, K., Kivistik, K., Pohla, T., Veliste, M., Pertsjonok, N., Käger, M., Roots, A., 2019. Uussisserändajate kohanemine Eestis. Balti Uuringute Instituut. Tellija: Siseministeerium.
- Kaldur, K., Vetik, R., Kirss, L., Kivitsik, K., Seppel, K., Kallas, K., Masso, M., Anniste, K., 2017. Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring. Balti Uuringute Instituut, SA Poliitikauuringute Keskus Praxis. Tellija: Kultuuriministeerium.
- Kallas, K., Kaldur, K., Kivistik, K., Plaan, K., Pohla, P., Ortega, L., Mürk, I., Väljaots, K., 2014. Uussisserändajate kohanemine Eestis: valikud ja poliitikaettepanekud tervikliku ja jätkusuutliku süsteemi kujundamiseks. Balti Uuringute Instituut. Tellija: Riigikantsele.

- Kallas, K., Vetik, R., Kruusvall, J., Saar, E., Helemäe, J., Kirss, L., Leppik, C., Seppel, K., Kivistik, K., Ubakivi-Hadachi, P., 2015. Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring. Balti Uuringute Instituut, Tallinna Ülikool, SA Poliitikauuringute Keskus Praxis. Tellija: Kultuuriministeerium.
- Katus, K., 2002. Eesti rahvastikuarengu põhisuundumused. *Eesti Arst*, 4: 197–205.
- Kogan, I., 2011. New Immigrants—Old Disadvantage Patterns? Labour Market Integration of Recent Immigrants Into Germany. *International Migration*. 49. 91 - 117.
- Krieger, T., Tammaru, T., 2011. Uusimmigrantide kohanemine Eestis. Integratsiooni monitooring 2011. AS Emor, SA Poliitikauuringute Keskus Praxis, Tartu Ülikool.
- Kultuuriministeerium, 2014. Lõimumisvaldkonna arengukava „Lõimuv Eesti 2020“.
- Kulu, H., 2004. Determinants of first residence and migration in the Soviet Union after World War 2: the immigrant population in Estonia. *Environment and Planning A* 36(2): 305–325.
- Liive, R., 2019. Idufirmade viisa on Eestisse toonud 1503 välismaalast. Kasutatud 03.03.2020. <https://digi.geenius.ee/rubriik/uudis/idufirmade-viisa-on-estisse-toonud-1503-valismaalast/>
- Maslova, S., King, R., 2020. Residential trajectories of high-skilled transnational migrants in a global city: Exploring the housing choices of Russian and Italian professionals in London. *Cities*, 96.
- Musterd, S., Muus, P. J., 1995. Immigration: mismatches in labour, housing and space. *Applied Geography*, 15(3).
- Pau, A., 2017. Eesti annab tänasest välja *startup*-viisasid - teeme selgeks, kuidas ja kellele. Postimees, 18. jaanuar. <https://tehnika.postimees.ee/3984073/est-annab-tanasest-valja-startup-viisasid-teeme-selgeks-kuidas-ja-kellele>
- Poulain, Michel., 2008. European migration statistics: Definitions, data and challenges. Mapping Linguistic Diversity in Multicultural Contexts.
- Safi, M., 2010. Immigrants' Life Satisfaction in Europe: Between Assimilation and Discrimination. *European Sociological Review* 26 (2): 159–176.
- Sisserändepoliitika (detsember 2019). Kasutatud 21.03.2020. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/et/sheet/152/sisserandepoliitika>

Statistikaamet, 2020a. Sisseränne suurendab juba viis aastat rahvaarvu. Pressiteade nr. 7.

Statistikaamet, 2020b. RVR04: VÄLISRÄNNE SOO, VANUSERÜHMA JA LÄHTE/SIHTRIIGI JÄRGI. Kasutatud 17.05.2020.

Statistikaamet, 2020c. RVR04: VÄLISRÄNNE SOO, VANUSERÜHMA JA LÄHTE/SIHTRIIGI JÄRGI. Kasutatud 22.05.2020.

Startup Estonia kodulehekül. Kasutatud 10.03.2020. <https://startupestonia.ee/visa/faqs>

Steinmann, J.-P., 2019. The paradox of integration: why do higher educated new immigrants perceive more discrimination in Germany?. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 45: 1377-1400.

Tammur, A., Tammaru, T., Puur, A., 2017. Kas Eestis toimub rändepööre? Välisrände suundumused aastatel 2000-2015. Eesti inimarengu aruanne 2016/17. Eesti rändeajastul.

ten Teije, I., Coenders, M., Verkuyten, M., 2013. The Paradox of Integration: Immigrants and their Attitude Toward the Native Population. *Social Psychology* 44 (4): 278–288.

Tiit, E.-M., Maasing, E., 2016. Residentsuse indeks ning selle rakendamine loendusel ja rahvastikustatistikas. *Eesti Statistika Kvartalikirj*, 3: 53–73.

Turper, S., Iyengar, S., Aarts, K., van Gerven, M., 2015. Who is Less Welcome?: The Impact of Individuating Cues on Attitudes Towards Immigrants. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 41 (2): 239–259.

Verkuyten, M., 2008. Life Satisfaction Among Ethnic Minorities: The Role of Discrimination and Group Identification. *Social Indicators Research* 89 (3): 391–404.

de Vroome, T., Martinovic, B., Verkuyten, M., 2014. The Integration Paradox: Level of Education and Immigrants' Attitudes Towards Natives and the Host Society. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology* 20 (2): 166–175.

Verkuyten, M., 2016. The Integration Paradox Empiric Evidence From the Netherlands. *American Behavioral Scientist* 60 (5-6): 583–596.

Välismaalaste seadus (09.12.2009). RT I 2010, 3, 4; viimati muudetud: 01.10.2010. <https://www.riigiteataja.ee/akt/115032014092?leiaKehtiv>

Lisad

Lisa 1. Küsitlus

Dear Respondent,

My name is Marian Juurik. I am a master student in human geography at University of Tartu, Department of Geography. Currently I am working on my master's thesis "From application to Settlement: The Life Satisfaction and Location of Startup Visa Recipients in Estonia". The aim of my thesis is to gain more knowledge about new immigrants, evaluate their satisfaction with life in the Estonian society and to improve the existing startup visa process. I have posed the following research questions: How and where do Startup Visa immigrants settle in Estonian society? What are the main strengths and weaknesses of the Startup Visa process in Estonia?

Attached is a questionnaire to gather information and build data to answer my research questions. The questionnaire is divided into 9 short blocks and contains mostly general questions (yes-no), rating scale questions and also some open text questions. I would be very grateful if You could find the time to answer a few questions, which should take about 15 minutes. The study is strictly for academic purposes and will be treated with confidentiality.

All results will be presented in a generalized form.

If you have any questions about the survey, please email me: marianjuurik@hotmail.com.

Your input is really appreciated!

Expectations

1. Why did you decide to come to Estonia?

- ☐ Better living environment
- ☐ Better working environment
- ☐ Bigger salary
- ☐ More career opportunities
- ☐ Better working conditions
- ☐ More opportunities for personal life
- ☐ Better life for family
- ☐ Other (Please specify)

2. Where did you get the initial information about the opportunities to work in Estonia?

- ☐ An educational institution
- ☐ A friend or a colleague
- ☐ Employer
- ☐ From the Internet
- ☐ Came upon while looking for work
- ☐ Other (Please specify)

3. What were your expectations for living and working in Estonia prior to your arrival?

4. Did your expectations come true?

- ☐ Yes

- For the most part
- Some
- None of them

5. Was the location of Estonia an advantage or a disadvantage in your decision-making? Why?
6. Have you been disappointed by something while living in Estonia? If yes please specify.

The Visa Process

7. How would you rate the speed of the visa process?

Scale of 1 to 5 from very slow to very fast.

8. Why?

9. How would you rate the difficulty of the visa process?

Scale of 1 to 5 from very easy to very difficult.

10. Why?

11. Would you say that the process of getting a startup visa is well thought out?

- Yes
- No

12. Why?

13. Is there anything you would suggest to change in the visa process?

14. Would you have come to Estonia without the opportunity to get a startup visa?

- Yes
- No
- Other (Please specify)

Living in Estonia

15. How did you first find a place to stay?

- Found it myself
- Received help from other foreigners living here
- Received help from an organization
- Other (Please specify)

16. Have you moved since you first came to Estonia?

- Yes, multiple times
- Yes, once
- No, but I am planning to
- No, I like where I am living at

17. Where do you live?

- Tallinn
- Tartu
- Pärnu
- Other (Please specify)

18. If you live in Tallinn, please choose a district.

19. If you live in Tartu, please choose a district.

20. What kind of housing do you live in?

- New apartment building
- Older apartment building (over 20 years old)
- Soviet Union style apartment building

- A private house
- A terraced house
- Other (Please specify)

21. How would you rate the safety of your neighbourhood (approx. 2 km)?

Scale of 1 to 5 from very unsafe to very safe.

22. How would you rate the greenery of your neighbourhood (approx. 2 km)?

Scale of 1 to 5 from almost no green space to plenty of greenery.

23. How would you rate the sufficiency of the services your neighbourhood provides (approx. 2 km)?

Scale of 1 to 5 from I do not use any services in my neighbourhood to I can get everything done in my neighbourhood.

24. How would you rate the availability of leisure facilities in your neighbourhood (approx. 2 km)?

Scale of 1 to 5 from almost none to many facilities for different interests

25. How would you rate the availability of leisure activities for children in your neighbourhood (approx. 2 km)?

Scale of 1 to 5 from almost none to many child friendly leisure facilities.

Work

26. In which district is your workplace located ?

27. I am an ..

- Employer
- Employee

If you are an employer, please continue with the questionnaire.

If you are an employee, please skip the next block of questions.

28. The process of establishing your own startup company was ..

- Harder than in my native country
- Easier than in my native country
- Similar to my native country

29. Why?

30. Through the process of getting a startup visa, have you received any help with

(a) finding employees?

- Yes
- No

(b) finding a location for your business?

- Yes
- No

(c) business management?

- Yes
- No

31. From whom or which organizations did you receive the help?

32. Are you satisfied with the decision to start your business in Estonia?

- Yes
- No

33. Did you also consider taking your business to any other country?

- ☐ Yes
- ☐ No
- ☐

If you are an employee, please continue with the questionnaire.

If you are an employer, please skip the next block of questions.

34. How did you find out about a job opportunity in Estonia?

35. Would you say that the information you received about your job prior to your arrival was sufficient?

- ☐ Yes
- ☐ No
- ☐ Other (Please specify)

36. If no, what kind of additional information you would have preferred to know?

37. Would you say that the information you received about living in Estonia prior to your arrival was sufficient?

- ☐ Yes
- ☐ No
- ☐ Other (Please specify)

38. If no, what kind of additional information you would have preferred to know?

Satisfaction

How would you rate your satisfaction with ..

39. ..your salary?

Scale of 1 to 5 from not satisfied to very satisfied.

40. ..your rights as an employee?

Scale of 1 to 5 from not satisfied to very satisfied.

41. ..your working hours?

Scale of 1 to 5 from not satisfied to very satisfied.

42. ..your coworkers?

Scale of 1 to 5 from not satisfied to very satisfied.

43. ..the working environment?

Scale of 1 to 5 from not satisfied to very satisfied.

44. Have you received any help with settling in to work and life in Estonia?

- ☐ Yes
- ☐ No

45. If yes, could you specify from whom?

Movement and Activities

46. What are your main means of mobility?

- ☐ By foot
- ☐ Car
- ☐ Bicycle/ scooter
- ☐ Public transport
- ☐ Other (Please specify)

47. Would you say your daily movements are mostly concentrated in one area?

- ☐ Yes
- ☐ No

48. Could you please name 5 of the main places you visit outside of working hours. (Shopping centers, cafes, restaurants, school/kindergarten, parks, gym, etc.)

49. How often do you make a journey more than 5 km away from home?

- ☐ Every day
- ☐ A few times a week
- ☐ Once a week
- ☐ Once a month
- ☐ Almost never
- ☐ Other (Please specify)

50. How often do you make a journey more than 10 km away from home?

- ☐ Every day
- ☐ A few times a week
- ☐ Once a week
- ☐ Once a month
- ☐ Almost never
- ☐ Other (Please specify)

51. How often do you make a journey more than 50 km away from home?

- ☐ Every day
- ☐ A few times a week
- ☐ Once a week
- ☐ Once a month
- ☐ Almost never
- ☐ Other (Please specify)

52. Do you feel safe while moving around?

- ☐ Yes
- ☐ No
- ☐ Other (Please specify)

53. Would you say it is convenient and efficient to move around? (Public transport schedules, road maintenance, parking, etc.)

- ☐ Yes
- ☐ No
- ☐ Other (Please specify)

54. Are you interested in travelling around Estonia?

- ☐ Yes
- ☐ No
- ☐ Other (Please specify)

55. Which places have you already visited in Estonia?

56. Which places are you planning to visit?

57. Did you find adapting to life in Estonia easy?

- ☐ Yes
- ☐ No
- ☐ Other (Please specify)

58. Have your daily activities changed since moving to Estonia?

- ☐ Yes, they have become easier and more convenient.
- ☐ Yes, they have become more difficult
- ☐ No, they have not changed

59. Have you taken part in The Welcoming Programme provided by Settle in Estonia?

- ☐ Yes
- ☐ No

60. Are you satisfied with the decision to move to Estonia?

- ☐ Yes
- ☐ No
- ☐ Other (Please specify)

61. Have you considered staying in Estonia for a longer time? (After your current visa expires.)

- ☐ Yes
- ☐ No
- ☐ Other (Please specify)

62. Would you recommend moving to Estonia to other foreigners?

- ☐ Yes
- ☐ No

General

63. What is your gender?

- ☐ Female
- ☐ Male

64. What is your age?

- ☐ under 25 years old
- ☐ 25 - 34 years old
- ☐ 35 -44 years old
- ☐ 45 - 54 years old
- ☐ 55 - 74 years old
- ☐ 75 years or above

65. What is your nationality?

66. For how long have you lived in Estonia?

67. Are you living here alone?

- ☐ Yes
- ☐ No, with a partner/ family
- ☐ Other (Please specify)

Thank you very much for completing this questionnaire. Your participation is highly appreciated!

Lisa 2. Intervjuude küsimused

Intervjuu 1

1. Milles kohanemisprogramm seisneb? Kas see on kõigile samasugune?
2. Kas te ise ka reklaamite oma teenuseid, üritate saada võimalikult palju sisserrändajaid?
3. Kas teie ise teate, mis taustaga on inimene, kes programmist osa võtab?
Töötab/üliõpilane/*startup*-viisa jne.?
4. Kas teie ise ka analüüsite tulemusi, küsite tagasisidet, teete statistikat?

5. Kas olete kursis, mis võiks olla selle programmi kitsaskohad hetkel?
6. Kas on plaanis programmis läbi viia muudatusi?

Intervjuu 2

1. Kas kolmandatest riikidest tulnud inimesi on eraldi analüüsitud?
2. Kas nad erinevad kuidagi EL-ist tulnud sisserändajatest?
3. Kas *startup*-viisa võiks olla tunnus, mis muudab kohanemisprotsessi teistest erinevaks?
4. Mis võiksid olla *startup*-viisaga sisserändajate lõimumise suurimad väljakutsed?
5. Kas neil võiksid olla ka mingid eelised?
6. Kas sõna *startup*-viisa võiks eestlaste seas vähendada eelarvamusi ja luua pigem positiivseid hoiakuid?

Intervjuu 3

1. Is it easy to settle in Estonia? Do you find the society welcoming? (Kas Eesti eluga kohaneda on lihtne? Kas te leiate, et sinne ühiskond võtab välismaalasi hästi vastu?)
2. Would you say that your everyday movements are concentrated in the city center or nearby? (Kas teie igapäevased liikumised on koondunud kesklinna ja selle lähiümbrusesse?)
3. Have you travelled around in Estonia? If no, are you interested in that? (Kas olete Eestis ringi reisinud? Kui ei, kas olete sellest huvitatud?)

Intervjuu 4

1. Mis viisil leiate te tööjõudu kolmandatest riikidest (kes vajavad *startup*-viisat) ja kas need inimesed on sellist sorti viisast juba varem teadlikud?
2. Mida on *startup*-viisa väljatöötamine teie firmale andnud?
3. Kas teil on mingeid üritusi või meetodeid, millega aitate *startup*-viisaga tulijatel kohaneda?
4. Kas teie hinnangul on mujalt tulnud töötajatel eluga Eestis raske harjuda? Miks?

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Marian Juurik,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

„Startup-viisa saanud uussisserändajate kohanemine Eestis“,

mille juhendaja on Johanna Pirrus,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Marian Juurik

25.05.2020